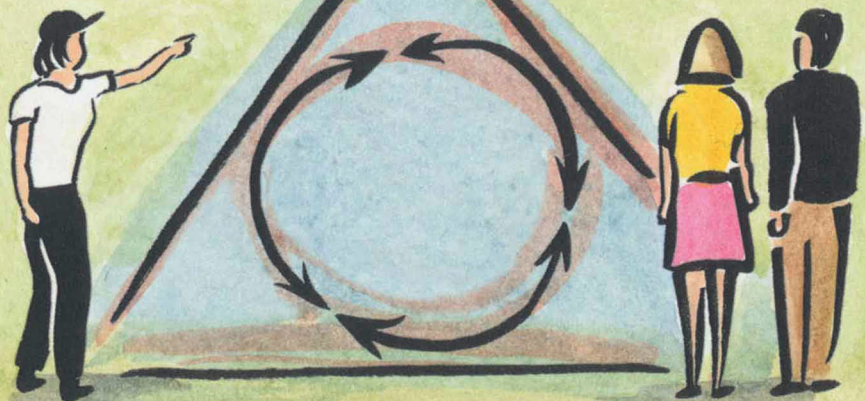
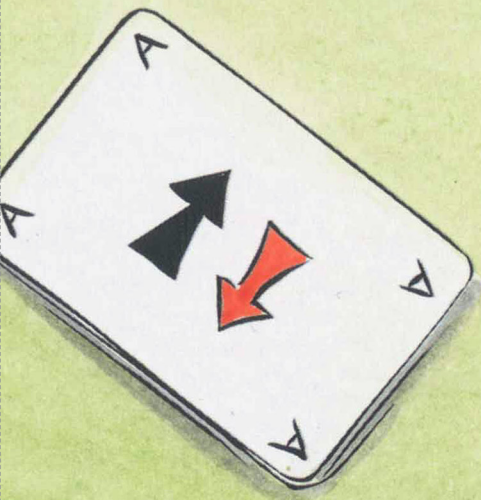

Útikalauz interpretív séták vezetéséhez

Így hozd másokhoz is közel az örökséget

Thorsten Ludwig

Thorsten Ludwig

Útikalauz interpretív séták vezetéséhez

Így hozd másokhoz is közel az örökséget

Jelen kiadvány rekordja a Német Nemzeti Könyvtár katalógusából lehívható.

<http://dnb.dnb.de>

A jelen fordítás a Nemzetközi Visegrádi Alap és az Európai Bizottság Kreatív Európa programjának anyagi támogatásával valósult meg 2022-ben.

Co-funded by the
Creative Europe Programme
of the European Union

Bildungswerk interpretation

Am Rasen 23
D-37214 Werleshausen
Tel. +49-(0)5542-505873
www.interp.de

Szerző:

Thorsten Ludwig

Eredeti cím:

The Interpretive Guide – Sharing Heritage with People

Németországi kiadás:

Bildungswerk interpretation, Werleshausen
Első kiadás 2014
Második kiadás 2015

Magyar fordítást kiadja:

Kulturális Örökség Menedzserek Egyesülete

Fordította és szerkesztette a kiadvány 2015. évi átdolgozott 2. kiadása alapján a Kulturális Örökség Menedzserek Egyesülete nevében Tolnay Zsuzsa (Miszné Korenchy Anikó és Misz József 2014. évi fordításának felhasználásával).

Az anyaggal kapcsolatos észrevételeket az info@heritagemanager.hu e-mail címre várjuk.

Borító és rajzok:

Philip Rutt

ISBN 978-3-9815219-5-5

Bevezetés	5
A HeriQ-ról.	6
Az interpretációs háromszög.	7
A négy ász.	8
Tiszteletet váltunk ki az örökség iránt	10
A jelenséget élményekké varázsoljuk	13
Megmozdítunk valamit a résztvevőkben	16
Utat nyitunk egy mélyebb jelentés felé.	18
Különböző csoportalakzatok	21
Használjunk kellékeket - de mértékkel!.	22
Fogadjuk el, hogy vannak zavaró tényezők!.	23
Az akadályok leküzdhetőek	24
A látóhatár kitágítása	25
Tegyük relevánssá a fenntarthatóságot!	26
Több jelenség összekapcsolása	27
A sorrend megtervezése és memorizálása	29
Praktikumok	30
Az örökségséta értékelése	32
Hogyan tovább?	33
Mellékletek	34
Munklap a vezérgondolat kifejtéséhez	35
Példa a vezérgondolat kifejtésére – egy kitöltött módszertani sablon	36
Értékelőlap interpretációs gondolat-kifejtéshez	37
Az interpretív séta gondolattérképe	38
Az interpretív séta fő szakkifejezései	39

Örömmel ajánljuk minden interpretációsséta-vezetőnek (túra-, tárlatvezetőknek, de múzeumpedagógusoknak, környezeti nevelőknek is), hiszen ők inspirálták a kézikönyv létrejöttét az ötlettől a megvalósításig. Az ő elismerésük és sikerük ennek az erőfeszítésnek a legbiztosabb próbaköve.

Bevezetés

Európai örökségünk hatalmas: Dél-Európa ókori templomaitól az északi fjordokig, a Duna madárrezervátumától az Atlanti-óceánra néző rejtélyes kőkörökig. Ez a mi örökségünk. Köt minket a gyökereinkhez és segít a jövőnk felfedezésében. Természetvédelmi területek, kulturális örökségi helyszínek, botanikus- és állatkertek állandó és önkéntes munkatársai nap mint nap azon fáradoznak, hogy a természeti és kulturális örökséget valóban közkinccsé tegyék, és egyúttal jó irányba befolyásolják a közös jövőnk alakulását. Ebben a küldetésben az örökséginterpretációra mindenképpen támaszkodhatnak. Ez a világszerte alkalmazható szemlélet és módszer lehetővé teszi, hogy valamennyiünkben megszülessen annak a felismerése, hogy az örökség mindannyiunké, és hogy felfedezzük az európai kontinens megannyi örökségi helyszínének valódi jelentését, az adott hely szellemét. Az örökséginterpretáció ezer szállal kapcsolódik az észak-amerikai nemzeti parkok történetéhez. Freeman Tilden újságíró 1957-ben írta meg *Örökségünk interpretációja (Interpreting Our Heritage)* című nagy hatású könyvét az Egyesült Államok Nemzeti Park Szolgálatára (US National Park Service) számára. Ebben definiálta először az örökséginterpretációt és fektette le annak alapelveit. Európában 2010 óta létezik az Interpret Europe (teljes névvel European Association for Heritage Interpretation) szakmai ernyőszervezet, amelyben egyre több interpretációs szakember osztja meg tapasztalatait, fejleszti szakismeretét, és egyúttal előmozdítja az európai örökség közkinccsé válását.

Az örökséginterpretáció sokféle formában létezik, de ezek közül azok, amelyekben az interpretációs szakember személyesen is jelen van, mindenképpen megkülönböztetett helyet foglalnak el az interpretáció eszköztárában, és örökségkezelői szempontból mindenképpen a legnagyobb hatásúak. Ez a kézikönyv az interpretációs (túra-/tárlat-/szak-)vezetők számára készült. Már sokszor kipróbált, akár önállóan elvégezhető gyakorlatokat, valamint az önminősítést és kollégák csoporton belüli segítő értékelését egyaránt támogató módszertani ajánlásokat tartalmaz. A készségek és a szaktudás fejlesztésével biztosítható, hogy az interpretációs vezetők minél magabiztosabbakká és hatékonyabbakká váljanak a hivatásukban.

Bízunk benne, hogy ez a kézikönyv minél több örökséghelyszínen segíti majd az örökségvédelem ügyét. Így minden jobbító szándékú javaslatot köszönettel fogadunk.

Thorsten Ludwig,
interpretációs tréner
Az Interpret Europe igazgatója
2015-2021 között

2015. május

A HeriQ-ról

Ez a kézikönyv a HeriQ című, innováció-terjesztésre szolgáló Európai Unió Leonardo projekt keretében készült. A HeriQ egy korábbi Leonardo projekt, a TOPAS (Training of Protected Area Staff) folytatása, amelynek célja az európai örökséginterpretáció tulajdonságainak és irányelveinek meghatározása volt. A TOPAS-on belül 2003-ban kifejlesztettünk egy „Alapvető interpretációs készségek” című próbakurzust, majd a következő években több felkészítő és minősítő kurzust tartottunk örökségtúrák vezetői számára.

Három szervezet fogott össze 2008-ban Németországban és megegyeztek azokban a TOPAS-on alapuló kritériumokban és kompetenciákban, amelyek segítségével összekapcsolható az örökséginterpretáció és a fenntarthatóság megismertetése. Ezt a ParcInterpnek nevezett programot az UNESCO is elismerte. A HeriQ 2013-ban azért indult el, hogy a ParcInterp tapasztalatait átadja más európai országoknak is.

A HeriQ két célra összpontosított:

- ➔ arra, hogy a túravezetőket arra inspirálja, hogy az örökséginterpretáció szószólóiként lépjenek fel, a fenntarthatóságot szolgáló támogatói hálózatokat kialakítva
- ➔ olyan túra- és sétavezetők felkészítésére és minősítő vizsgáztatására, akik meg szeretnék osztani az örökségüket a résztvevőkkel

Ez a kézikönyv a második célt kívánja szolgálni.

A HeriQ partnerszervezetei:

APARE – Association pour la Participation et l’Action Régionale, Franciaország
Bildungswerk interpretation, Németország
Heritage Interpretation Center, Bulgária
Istituto Pangea Onlus, Olaszország
Mediterranean Centre of Environment, Görögország
National Association for Small and Medium Business, Bulgária

Mi az, ami bármely interpretív élményben igazán számít? Feltételezhetnénk, hogy ez a kérdés már évtizedek óta foglalkoztatja a szakembereket. Az igazság azonban az, hogy már évezredek óta. Hiszen az emberek mindig is próbáltak közelebb kerülni egy-egy helyszín vagy tárgy megértéséhez, különösen, ha az idegen volt számukra. És ebben a törekvésükben mindig is igyekeztek mások szolgáltatásait igénybe venni. Nos, bár nem ilyen elnevezéssel, de lényegében örökségvezetők voltak az idegenek segítségére.

Az örökség megtapasztalása vajon azt is eredményezi, hogy az örökség a hétköznapi életünk vonatkozásában is jelentést és jelentőséget nyer? Személyes kapocs alakul ki az adott örökséggel, és megszületik esetleg a felismerés, hogy sokkal nagyobb hatása van az örökségnek a saját életünkre, mint azt valaha gondoltuk volna? Netán még a döntéseinket, és így a jövőnket is befolyásolhatja? Hiszen az örökséginterpretáció valójában így működik. De akkor mi az a mágikus mező, amelyben az örökséginterpretáció ténylegesen létrejön?

Minden interpretációs folyamatnak három sarokköve fedezhető fel:

- az örökség (helyszín, tárgy, személy stb.)
- a közönség (általában látogatók)
- az interpretációs szakember

Ez a triád az úgynevezett interpretációs háromszög három csúcsa. Ám ez nem minden. A legfontosabb kérdés valójában az, hogy mi kapcsolja őket ténylegesen össze. Minek a hatására válik egy látogatás, egy interpretációs élmény valóban az életünk részévé?

Mielőtt továbblépnénk az interpretáció elveinek és az interpretációs készségeknek a tárgyalására, mindenképpen érdemes ezen a kérdésen kicsit elmerengnünk.

Gyakorlat: A nélkülözhetetlen érzékelése

Alkossatok párokat, és lehetőség szerint vonuljatok félre a párotokkal. A gyakorlat ideje alatt az alábbi két kérdésre összpontosítva osszátok meg a gondolataitokat:

1. Saját tapasztalataim, élményeim alapján melyik örökséget értékelem igazán nagyra?
2. Mi vezetett oda, hogy ez ilyen értéket képvisel számomra?

Tíz perc elteltével ismét összegyűlünk, és az interpretációs háromszög ábráját körbeállva megpróbáljuk összekapcsolni a háromszög csúcsain szereplőket.

Az interpretációs háromszög

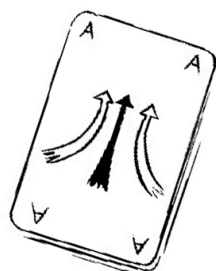
*Megmutatom a sziklákat,
megtanulom az áradás, a
vihár és a lavina nyelvét.*

*Megismerkedem a
gleccserekkel és a vadon
kertjeivel, és olyan közel
kerülök a föld szívéhez,
amennyire csak tudok.*

John Muir

A négy ász

A háromszög koncepciója sem nem új, sem nem különleges. Az örökséginterpretáció és más szakmák is azért használják előszeretettel, mert sokféle kommunikációs folyamat működik ezen az alapon. Az interpretációs háromszög egyben azonban mégiscsak külön figyelmet érdemel – ez pedig az ábra közepe, az, ami ott történik. Lényegében egy negyedik alkotóelemet fedezhetünk itt fel, ami újabb kérdés feltevésére sarkall minket. Mi az, ami fontossá tehet számunkra valamit, amit azelőtt sohasem láttunk, vagy nem igazán voltunk vele kapcsolatban?

A MÉLYEBB IGAZSÁG

A már említett Freeman Tilden azt írta: „Az örökséginterpretáció egy tényközlés mögött rejlő mélyebb igazság feltárulkozása.” Mélyebb igazságként is megfogalmazható az, ami tényleges jelentést kölcsönöz a háromszög csúcsán elhelyezkedő természeti vagy kulturális örökségi elemnek, azaz ami a jelentőségét adja.

Itt fontos megjegyezni, hogy valójában „egy” igazságról, nem pedig „az” igazságról van szó, hiszen minden örökségi elemet többféleképpen interpretálhatunk. Mi több, az örökségi elemek egyes emberek számára is más-más jelentéstartalmakat hordoznak.

Tilden „mélyebb igazságának” számos értelmezése létezik. Mindegy, hogy milyen válaszokat adtál az előző fejezet végén található gyakorlatban, arra bizonyára rádöbbsz, hogy a tények önmagukban nem elegendőek ahhoz, hogy valaki kötődjék egy helyhez vagy tárgyhoz. Ahhoz más is kell. Épp ezt a valamit ragadja meg Tilden 1957-es, egyúttal legtöbbet idézett definíciója az örökséginterpretációról:

„egy olyan oktatási tevékenység, amely valamilyen bemutatási eszközt vagy technikát alkalmaz, amely eredeti tárgyakon, személyes tapasztalatokon, élményeken keresztül jelentéstartalmakat tár fel és kapcsolatot alakít ki, messze túlmutatva a pusztá tényeken és adatokon.”

A magas színvonalú örökséginterpretáció fentiekből következő elveit Tilden a gyakorlat alapján fogalmazta meg, hiszen tapasztalt vezetők tanulmányozása útján jutott el a következtetéseihez. Lényegében ennek a kurzusnak és jelen tananyagának is ezek az alapelvek képezik a vázát.

AZ ELKÖTELEZETTSÉG EREJE

Más szempontból is érdemes a háromszög közepén történő dolgokat megvizsgálni. Ehhez tegyük fel a kérdést: Mire van igazából szüksége egy vezetőnek, hogy az elemeket jól illessze össze?

A válasz valójában egyszerű: szeretnie kell a témát, amiről beszél. Azaz elkötelezettnek kell lennie iránta. A legtöbb szerző is éppen erre a megállapításra jutott.

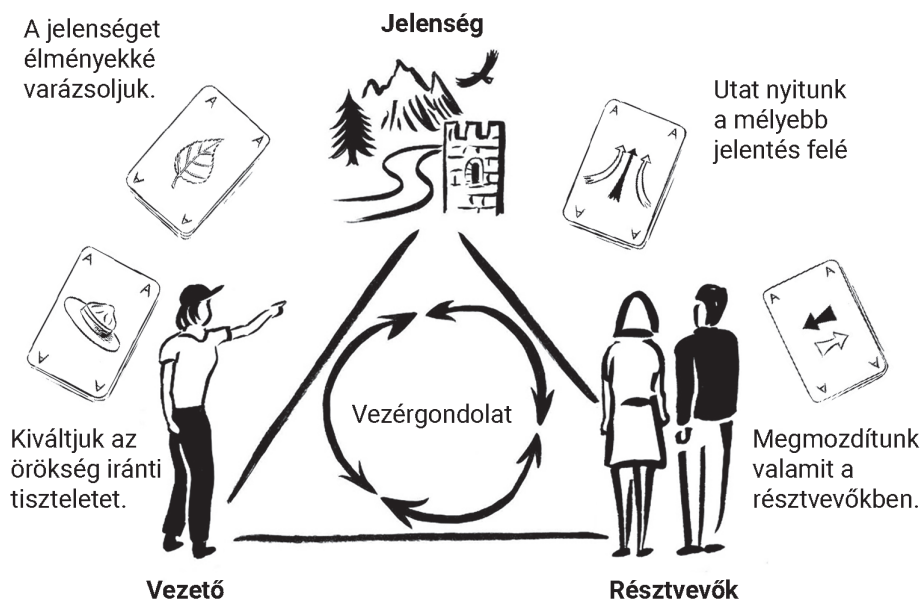
Egy interpretációs szakember mindenképpen mélyen elkötelezett:

- a helyszín vagy tárgy irányában
- a nagyközönség, a résztvevők irányában
- a saját küldetését tekintve

Ha valaki igazán szereti ezt a három dolgot, az kellő ösztönzést jelenthet, hogy elsajátítsa azokat a készségeket, amelyek révén jó interpretációs szakember válhat belőle.

Számos kompetencia és minőségi kritérium kapcsolódik az örökséginterpretációhoz. De a legtöbb pusztán négy lényeges aspektuson nyugszik. Ezt a négy aspektust nevezzük az örökséginterpretáció négy „ásának”, amelyek a következők:

- A „jelenséget” élménnyé varázsoljuk
- Megmozdítunk valamit a résztvevőkben
- Utat nyitunk a mélyebb jelentés felé
- Kiváltjuk az örökség(ek) iránti tiszteletet

Összefoglalva tehát: az interpretációs háromszög akkor érvényesül, ha a mélyebb jelentést tartalmat fűrészelve olyan állításokat tudunk megfogalmazni, amelyek az ábra középpontján elhelyezkedő vezérgondolatot támasztják alá, avagy abból táplálkoznak, de ezzel egyidejűleg egyforma súllyal kezeljük a háromszög csúcsán álló kulcsszereplőket is. Ha ez az elv egy kicsit is sérül, akkor bizony nem tudjuk teljes mértékben kiaknázni az örökségek azon potenciálját, amelyet az informális oktatásban betölthetnek.

Egy, az örökség megóvására fókuszáló szakember nem biztos, hogy kellő figyelmet fordít arra, hogy megtalálja az örökség azon vonatkozását, amely azt a látogató saját világához kapcsolja. Egy túraszervező pedig esetleg túlon túl csak a vendégek szórakoztatásával és elégedettségével van elfoglalva, és fel sem merül benne, hogy inspirációt is jelenthet az élmény. Esetleg egy település előljárója annyira el akarja bővíteni a látogatókat a település értékeivel, hogy szem elől téveszti az összképet és a kontextust. A különböző szakmák képviselői óhatatlanul más-más szögből közelítenek az örökséginterpretációhoz, ami természetesen más-más kihívás elé állítja őket. Ebben persze semmi új vagy különleges nincs, hiszen mindannyiunknak volt már olyan élménye, hogy egy számunkra ismerős területen jól kiigazodunk, míg másban először magunk számára is értelmezni kell a helyzetet. Az örökséginterpretáció egy interdiszciplináris terület, és csak remélhetjük, hogy minél tarkább háttérű résztvevők verbuválódnak össze egy-egy kurzusra, így aztán egymástól is tanulhatunk. A következőkben nézzük meg közelebbről is a **négy ász**t.

Azt hiszem, ez a következőképpen foglalható össze: Imádnod kell a foglkozásod tárgyát és egy hullámhosszon kell lenned a többiekkel.

Freeman Tilden

Tiszteletet váltunk ki az örökség iránt

*A védelem a
megbecsülésből fakad,
a megbecsülés a
megértésből,
a megértés az
értelmezésből.*

Conrad Wirth

 Public Interest
Research Centre
**The Common Cause
Handbook**
Machynlleth (2011)
Ingyenesen letölthető:
www.valuesandframes.org

További magyar nyelvű
magyarázat a mentális
keretezésről: [https://
viselkedestudomany.hu/
kereteszes-framing/](https://viselkedestudomany.hu/kereteszes-framing/)

NAGYKÖVETTÉ VÁLNI

Dolgozzunk akár természetvédelmi területen, történelmi vagy kulturális helyszínen, múzeumban, állatkertben vagy botanikus kertben, interpretációs vezetőként felelősek vagyunk az adott örökségért, helyszínért. A kártyán látható (az USA Nemzeti Park Szolgálatnál használt) kalap szimbolizálja a felelősségünket mindazért, amit örökségünként értékelünk és védünk, legyen az része a fizikai valóságnak, mint egy gótikus katedrális, vagy egy alpesi rét, vagy épp tűnékeny, mint a katedrális boltozata alatt visszhangzó gregorián dallam, vagy a virágos rét illata egy nyári zápor után. Minden interpretációs tevékenység fontos célja, hogy valami egyetemes gondolattal inspirálja a látogatókat, és egyben lehetővé tegye számukra, hogy megtapasztalhassák ennek csak az adott helyre jellemző megnyilvánulásait is.

MIT IS TEKINTÜNK ÖRÖKSÉGNEK?

Elég nyilvánvaló, hogy mindaz illelhető az „örökség” kifejezéssel, ami a korábbi nemzedékektől ránk maradt és szeretnénk megőrizni, vagy mementóként állít példát - azaz valamilyen értéket tulajdonítunk neki. Persze mindenki mást és mást tart értéknek egy örökséggel kapcsolatban, s ez nagyban függ olyan tényezőktől, mint az életkor, a társadalmi és kulturális háttér. Persze az idők, történelmi korok folyamán is változik az értékek megítélése. És az örökség léptéke is sokféle: az egészen személyestől kezdve a családokon, helyi közösségeken, nemzeti szinteken át a nemzetközi jelentőségű örökségig. Ennek egyik nagyon jó példáját jelentik az UNESCO Világörökségi Egyezményének égisze alá tartozó értékek, amelyek hosszú távú megőrzése az egész emberiség számára fontos, hiszen kiemelkedő egyetemes értékkel bírnak.

RAGADJUK MEG A SZARVÁNÁL A BIKÁT! DE AZÉRT ÓVATOSAN!

A földkerekség interpretációs vezetői azért dolgoznak nagy odaadással, hogy az örökségi helyszín felkeresése ne csupán egy látogatás, hanem egyúttal inspiráció is legyen a látogatóik számára. Az örökséginterpretáció persze olyan egyszerű dolgot is jelenthet, mint hogy „hogyan működik egy eszköz vagy tárgy”, például hogy miből készült és hogyan kell használni egy régi halászhálót. Ám az örökséginterpretáció ténylegesen ott kezdődik, ahol a látogatók valami többet, valami mélyebb dolgot is megértenek az örökséggel kapcsolatban, ahol a bemutatás eljut a mélyebb „mentális keretezésig”, mint például, hogy ettől az egyetlen halászhálótól egy egész család élete függött. A mentális keretezés az interpretációs vezérgondolatban kap kulcsfontosságú szerepet, s így meghatározó tényező az örökséginterpretáció „minőségében”. Ám értékekkel és értékítélettel dolgozni nagy felelősséget is ró az interpretációs vezetőre.

AZ ÉRZÉKENY ÖRÖKSÉG ÉS ENNEK INTERPRETÁCIÓJA

Mielőtt a szakma vidámabb részével foglalkoznánk, a fejezetcím témájára mindenképpen ki kell térnünk. Annak eldöntése, hogy valami örökségnek tekinthető vagy sem, végső soron egy kis gondolkodást igényel, de amint az előzőekből sejthetjük, az örökség megítélésének nem kevés érzelmi vonatkozása is van. Az örökségek lehetnek ugyan szemet gyönyörködtetőek is, mint például egy hegyi kanyon, de vannak helyszínek, ahol a dolgok mélyére nézve kényesebb rétegeket és értelmezéseket találunk, mint például egy mecsetből átépített keresztény templom. S azután vannak azok a tragédiával teli helyszínek, mint például egy tönkretett táj vagy a koncentrációs táborok. Már egy-egy ilyen terhelt háttérű helyszín fennmaradása és örökségként való értelmezése és védelme is óriási nyitottságot, a tágabb perspektívában gondolkodás képességét jelzi. S bár ezen helyszínek

bemutatása hatalmas kihívást jelent az örökséginterpretáció és az interpretációs vezetők számára, mégis, épp ezek a helyszínek azok, ahol a legélesebben kiexponálódik az örökséginterpretáció szerepe, és a benne rejlő lehetőségek.

SZEMÉLYESNEK MARADNI

Az örökséginterpretáció nem mentes a saját személyiségünktől sem. Különösen igaz ez olyan interpretációs vezetők esetében, akik helyiek, ott nőttek fel, és a személyes élettörténetük beágyazódik az adott hely természeti és kulturális közegének szövetébe. A látogatók számára a vezető személyes megélései, emlékei általában sokkal izgalmasabbak, mint a tények és adatok sora. Az interpretációs vezető által keltett benyomások nagyban meghatározzák, hogy a látogatók milyen élményekkel távoznak, s így az örökségélményre magára is kihatással vannak.

OKTATÁS HELYETT INSPIRÁCIÓ

Az ismeretszerzés mai megközelítései azt hangsúlyozzák, hogy interpretációs vezetőkként nem oktatóknak és nem pusztán információ-szolgáltatóknak kell lennünk. Mi facilitátorok vagyunk, magyarázatokkal szolgálunk, új perspektívákat nyújtunk a résztvevőknek, készen állunk arra, hogy élményeinket megosszuk velük, és arra bátorítjuk őket, hogy még többet fedezzenek fel maguk számára. Beszélgetéseink során készen kell állnunk arra is, hogy megkérdőjelezzük saját nézőpontunkat, viszont elő kell segítenünk a látogatók önálló gondolkodását is. Mindez végső soron a saját tanulásunkat és fejlődésünket is szolgálja.

KÜLÖNBÖZŐ SZEREPEKBEN

Ahhoz, hogy a látogatók befogadóak legyenek (akár a tanulásra), megfelelő közeget kell biztosítani, amelynek része, hogy különféle szerepeket töltünk be: az interpretációs vezető vitatkozik, figyelmesen hallgat, mediál, magyaráz, inspirál, bátorít, feszültséget vagy épp nyugalmat teremt. Bármilyen legyen a tónus, mindig az vezérli, hogy a látogatók rádöbbenjenek valami mélyebb jelentésre, és megélik ennek a csodáját. Interpretációs vezetőként valóságos kis mini színházat teremtünk, és ez a csipet drámaiság éppen azt szolgálja, hogy ráerősítve a vezérgondolatra egyszerűen emlékeztetessé tegyük a látogatást.

Gyakorlat: Játsszunk különböző szerepeket

Egy-egy témát írunk fel tíz kártyára: a szavak lehetnek „utazás”, „fény”, „zaj”, „unalom” „kezdés” stb. Aztán több papírcsákót készítünk, és mindegyikre egy-egy szerepet írunk, pl. „tanár”, „mediátor”, „narrátor”, „ügyvéd”, stb. Egyikünk húz egy témakártyát, választ egy „szerepcsákót” és bemutatja a témát bevonva a többieket is a szerepjátékba. Egy idő után valaki más tesz fel egy másik „csákót”, és eljátszik egy másik szerepet, amíg mindegyik „csákót” fel nem használtuk. Sok lehetőség van a „csákós” játékokra.

Ennek egy változata, ha nem csákókat használunk, hanem kötéltárcsákból kialakított „szigeteket”. Ez arra is lehetőséget teremt, hogy egyik „szigetről” a másikra ugorjunk ugyanazon téma bemutatása során.

De egy másik variációjában a gyakorlat 2-3 csoportra bontva is elvégezhető. Az egyik csoport egy szerepcsákót (esetleg csak szerepkártyát) kap, amelyet nem oszthat meg a többiekkel. A csoport kiválasztja a környezetéből egy tárgyat, amelyet a szerepnek megfelelően mutat be a csoportnak (anélkül, hogy a csákót/kártyát viselnék), és a többieknek ki kell találniuk, hogy milyen szerepből beszélnek.

Az emberek a legritkább esetben változtatnak valamit az életükben adatok alapján. Csak az élmény készítet minket változásra. Ennek része egy másik emberbe vetett bizalom, s a vele való egyfajta belsőleges kapcsolat.

Alan AtKisson

GYŐZZÜK LE A GYENGESÉGEKET

Bármely sikeres munka védjegye és szükséges feltétele, hogy tudatában legyünk saját gyengeségeinknek, nyíltan foglalkozzunk velük, és tanulási, fejlődési lehetőségnek fogjuk fel őket. Ez az interpretív sétával kapcsolatban is érvényes. Minden egyes interpretív sétára tűzzünk ki egyetlen célt, amit a vezetés kapcsán el szeretnénk érni – és rögtön a program után értékeljük önmagunkat, hogy mennyire sikerült elérni a célunkat.

Jegyzeteim

A TÁRGYAK ÉS AZ ESEMÉNYEK ÉLETRE KELTÉSE

Bármely interpretációs tevékenység középpontjában olyan közvetlen élmények állnak, amelyek örökségi elemekhez kapcsolódnak. Ezeket az elemeket nevezük összefoglalóan **jelenség**eknek. Minden jelenséget érzékszerveinkkel fogunk fel, legyenek azok a fizikai valóság részei, mint egy fa, egy festmény vagy épület, vagy a valóság más szegmenséhez tartozó jelenségek, mint egy tánc, dal, vagy a napfelkelte. Vezetőként csak ott és akkor próbálunk meg témákat felvetni, ahol, és amikor azok láthatóak, vagy érzékelhetőek, és mint egyedi dolgokra mutathatunk rájuk. Például nem foglalkozunk a gótikus templomokkal általánosságban, pusztán úgy tekintve az adott templomra, mint az építészettörténet bizonyos szakaszának képviselőjére, hanem mindig összekapcsoljuk a látott példát saját különleges történetével és tulajdonságaival.

Ezért egy jelenség, például egy természetvédelmi terület interpretációja különböző lesz tavasszal és ősszel, és eltérő lesz napsütésben és esőben. A helyszín vagy tárgy közvetlen érzékelése a legerősebb ász bármely interpretációs tevékenység paklijában. Általában még egy romos épület vagy egy örökségtúrán véletlenül megtalált megrongálódott lelet is erőteljesebb élmény, mint egy tökéletes másolat vagy kép a zsebedben. Minél jobban tudja kezelni egy vezető a váratlan (bár a tapasztalat növekedésével talán könnyebben megjósolható) tárgyakkal vagy eseményekkel való találkozást, annál jobb vezető lesz.

Gyakorlat: Egy jelenség egyediségének kiemelése

Négy csoportra oszlunk, mindegyik csoport egy-egy, első látásra hasonló jelenség, pl. négy hasonló korú és nagyságú út menti fa közül választ egyet. Mindegyik csoport megvizsgálja a kiválasztott jelenség sajátosságait, összehasonlítva a többivel. Végül mindegyik csoport bemutatja a jelenséget, világosan kifejezve annak „személyiségét”.

REJTETT IZGALMAK

Egy villámcsapás kettéhasította a fenyőfát és gomba terjedt el a hasíték egyik oldalán. Ha a csoport a fa másik oldala felől közelít, akkor a résztvevők először semmi különlegeset nem vesznek észre. Azonban hamarosan meglepődve fedezik fel a sérült területet. Ilyen felfedezéseket meglepő hangok vagy szagok is előidézhethetnek. Ezek nagyon vonzóvá tehetnek egy interpretív sétát.

Gyakorlat: Titkok feltárása

Egy örökségi helyszínen pl. egy szabadtéri múzeumban mindannyian keressünk egy „titkokat” rejtő jelenséget. Aztán valamelyikünk elvezeti a többieket egy ilyen jelenséghez, először felkeltve az érdeklődést, majd hirtelen feltárva azt a bizonyos rejtett vonást, a lehető legdrámaibb módon.

VÁLOGATÁS AZ INTERPRETÁCIÓS HIDAK VÁLTOZATAIBÓL

Az interpretációs háromszögben azokat a kommunikációs elemeket, amelyek segítenek közel hozni a jelenséget a résztvevőkhöz, a folyón való átkeléshez hasonlítva, képszerűen „hidak”-nak nevezhetjük. Bármely magyarázat lehet ilyen „híd”, hiszen egy szakértőknek szánt, természeti környezetben vezetett túrán vagy múzeumlátogatáson a magyarázatok elégségesek lehetnek, és betölthetik a híd szerepét. Ám egy széles nagyközönségnek szóló bemutató tevékenység esetén nem ajánlatos részletes magyarázatokba bonyolódni. Ehelyett a sétavezetőknek fel kell szerelkezniük a csoportokhoz és a jelenségekhez illeszkedő érdekes „hidak” széles skálájával.

A jelenséget élményekké varázsoljuk

Módszertani hidak, amelyekkel egy jelenség bemutatását segíthetjük:

- magyarázat
- leírás (megfigyelés)
- narratíva (pl. kalandos történet, mese, legenda, vicc)
- előadóművészeti kifejezés (pl. költemény, mondóka, dal, dallam)
- érzékszervi észlelés
- a képzelőerő felkorbácsolása (pl. sziklaforma vagy fák alakja)
- bemutató (pl. egy tárgy készítésének folyamata)
- illusztráció (pl. fotó, rajz, statisztika)
- vizsgálat (pl. kísérlet)
- játék (szerepjáték is)

Ezen a ponton világossá válik, hogy egyes hidak vonzóbbak lehetnek bizonyos résztvevők számára, míg másoknál kevésbé működnek.

MIKÉNT VERJÜNK HIDAT A RÉSZTVEVŐINK VILÁGA FELÉ

Retorikai hidak a jelenséghez

Összehasonlítás	Ez az agyagedény olyan vékony, mint a pergamen.
Példa	Ezen a kereskedelmi úton egyebek mellett például mészkövet is szállítottak.
Szókép	Ezeknek az ősi edényeknek nagy fülük van.
Perspektívaváltás	Ha mi faszénégetők lennénk...
Antropomorfizálás	... és aztán a szú azt gondolja...
Ellentét	Néhányan otthon, mások egész nap itt a gyárban dolgoztak.
Nyilvánvaló ellentmondás	A holt fa él!
Idézet	„A szegénység a forradalom és a bűnözés szülője.” - mondta állítólag Arisztotelész.

Gyakorlat: Egy jelenség megközelítése különböző hidak segítségével

Az előző két keretben felsorolt interpretációs hidakat felírjuk egy-egy kártyára, keresünk egy érdekes örökségi tárgyat, és letesszük a kártyákat a tárgy és közénk. Egy idő múlva mindenki választ egy kártyát, és amint a kártyák elfogytak, sorban mindenki szemlélteti az általa húzott „hidat”; pl. víznyelő a sziklában → idézet → „A csepp kivájja a követ.” (Ovidius)

LÁSSUK MEG A FÁTÓL AZ ERDŐT!

Az eredeti tárgyak vagy helyszínek egyediként való érzékelése nem azt jelenti, hogy nem tudjuk szélesebb kontextusba helyezni azokat. Néha még a globális utalások is értelmesek lehetnek (25. old). És ezek használata az örökségünk megőrzésének általános példáiként mindaddig elfogadható, amíg az interpretáció a jelenségre összpontosít.

AZ INTERPRETÍV VEZÉRGONDOLAT KIFEJTÉSE ÉS AZ INTERPRETÍV SÉTA

Mikor öt vagy tíz percig egy helyben állva (pl. egy régi erőd bejáratánál) felfedjük egy jelenség néhány titkát, akkor ezt az interpretív vezérgondolat kifejtésének nevezzük - ez a vezetés lelke és lényege. Sűrűn látogatott kiállítások és népszerű helyszínek, ahová folyamatosan érkeznek a látogatók jó lehetőséget kínálnak arra, hogy megismerkedjünk ezzel a megközelítéssel; pl. minden órában hasonló interpretív gondolat kifejtést tartva ugyanazon a helyen. Az interpretív sétákat interpretív gondolat kifejtések sorából fűzzük egységgé (27. old.). A személyes interpretáció egyetlen formája sem merülhet ki a vezető monológjában; mind-egyikbe be kell kapcsolni a résztvevőket.

Jegyzeteim

Megmozdítunk valamit a résztevőkben

*Ameddig én beszélek,
nem tapasztalok meg
semmi újat.*

Marie von Ebner-
Eschenbach

LEGYÜNK TUDATÁBAN A VEZETÉSBEN REJLŐ LEHETŐSÉGEKNEK!

Az interpretáció első alapelve azt mondja, hogy össze kell kapcsolnunk a jelenséget a résztvevőink személyével. Ezért hasznos valamennyit tudni róluk, a háttérükről és korábbi tapasztalataikról. A vezetés nagy előnye az interpretív panelekkel vagy multimedias berendezésekkel szemben az, hogy képesek vagyunk ezt a háttértudást első kézből megszerezni és reagálni rá.

ÉRJÜK EL A RÉSZTVEVŐKET!

Ahhoz, hogy tényleges párbeszédet alakíthassunk ki és ténylegesen megmozdítsunk valamit látogatókban, először is kapcsolatba kell lépniük velük. Idézzük csak fel az interpretációs háromszöget! Itt újra felhasználhatjuk a hidak gondolatát – ám ezúttal a vezető és a résztvevők közötti hidakkét.

Hidak a sétavezetőtől a résztvevők felé

- érthetőség (nyelvi és tartalmi)
- szemkontaktus (a reakciók megfigyelése is)
- a résztvevők felé fordulás és a megfelelő testbeszéd használata
- humor (de csínján, körültekintően használjuk!)
- nyitottság (pl. hajlandóság a saját eszméinktől, gondolatainktól való eltérésre)
- kölcsönös bemutatkozás és a résztvevők néven szólítása
- odafigyelés, hogy többet tudjunk meg (Tehát sokat jártak erre felé?)
- hasonló érdeklődés és gondolatok észlelése és beépítése a vezetésbe
- a résztvevőkhöz kapcsolódó barátokra vagy csoportokra való hivatkozás
- a résztvevők saját világára való hivatkozás (munka, család, hobbi stb.)

Az interpretációs vezetők azon keresztül gyakorolnak hatást, amit mondanak és ahogyan mondják. A vezetés a kommunikációról és a nyilvános beszédéről szól. Mindkettő tanulható önálló kurzusokon. Álljon itt most két gyakorlat példa gyanánt.

Gyakorlat: Hangulat kifejezése

Teszünk egy semleges kijelentést (pl. ősszel sok madár délre költözik) és kis kártyákat készítünk, amelyeken egy melléknév utal egy hangulatra (pl. depressziós, szegénylős, gógós stb.). Aztán mindegyik résztvevő húz egy kártyát és elmondja ugyanazt a kijelentést a megfelelő hangulattal kifejezve, míg a többiek igyekeznek kitalálni, hogy melyik hangulatról van szó.

Gyakorlat: Egy jelenet leírása szavak nélkül

Kialakítunk egy egyszerű történetet (pl. séta a természetben) cselekvésekkel (pl. becsomagolunk egy hátizsákot, keressük az irányt stb.) és számozott kártyákra felírjuk az egyes jeleneteket. Mindegyik résztvevő kap egy kártyát. Sorjában testbeszéddel mutatják be a saját jelenetüket; hangot kiadni tilos. A végén rekonstruáljuk a történetet és a csoport megvitatja melyik jelenet volt a legjobban bemutatva és mi tette azt a legjobbbá.

ÍGY GENRÁLJUNK BESZÉLGETÉST

Bár most jelentős figyelmet szenteltünk annak, hogy miként lehet egy „prezentációt” érdekesebbé tenni, de ha a vezetett séták kártyái között az egyik ász a beszélgetés, akkor a vezetőnek tudnia kell gyorsan átváltania az „előadástartásról” a résztvevőkkel való valódi eszmecserére. Egy csoportot, amelyet a pusztán hallgatói szerepbe „száműztünk”, nehéz újra aktivizálni.

MERÜLJÜNK BELE A RÉSZTVEVŐINK VILÁGÁBA!

Egy beszélgetés eredhet egy kérdéseket felvető közös élményből vagy az interpretációs vezető által feltett kérdésekből. Az aktivizáló kérdések különösen hasznosak. Azt nevezzük aktivizáló kérdésnek, amely különböző válaszokat enged meg a résztvevők saját tapasztalataitól függően, és nem pusztán igennel vagy nemmel lehet rá válaszolni. Továbbá az aktivizáló kérdés lényeges jellemzője még, hogy nincs jó vagy rossz válasz rá. Pl. Európa melyik más régiójára emlékezteti önt ez a táj? A különböző válaszok gyakran jó lehetőséget adnak a beszélgetésre.

Gyakorlat: Aktivizáló kérdések

Csoportokra oszlunk, mindegyik csoport választ egy jelenséget és ehhez kapcsolódóan megfogalmaz egy:

- ráirányító kérdést (a válasz a jelenséggel való közvetlen kontaktust feltételezi); pl. Mire hasonlít ennek az agyagedénynek a hangja, ha megkopogtatjuk?
- transzferkérdést (amelyik a résztvevők világába vezető kapcsolatokra kérdez rá); pl. Hol látott már ilyen edényt korábban?
- folyamatkérdést (arra kérdez rá, hogy valami miként történhet); pl. Milyen körülmények között maradhattak meg ilyen edények ilyen hosszú időn át?
- véleménykérdést (amelyik egy vélemény tisztázását igényli); pl. Ássuk ki az agyagedényeket vagy hagyjuk ott, ahol vannak?

Ezután mindegyik csoportból valaki beszélgetést kezdeményez a többiekkel, diszkréten belefoglalva a négy kérdést. Miután befejeztük, összehasonlítjuk, hogy melyik beszélgetésből mit tudtunk meg.

Azon kérdéseket, amelyekre csak egyetlen meghatározott válasz adható (Pl. *Mi a neve ennek az építészeti stílusnak? Tudja valaki?*) csak ritkán használjuk, mert ezek inkább a formális oktatás eszközrendszerébe tartoznak. De természetesen a válaszok felhasználhatók magyarázatokra.

A TELJES SZEMÉLY BEVONÁSA

Az interpretációs vezetők egyaránt szólnak a fejhez, a szívhez és a kézhez. Ha az emberek bele tudják élni magukat egy helyzetbe vagy történetbe, és alkalom van önállóan megfogalmazni valami lényeges gondolatot, következtetést, továbbá a program valamilyen tevékenységgel párosul, az komplexen segíti őket abban, hogy mélyebben éljék meg az élményeket, szemben azzal, amikor csak hallgatnak és néznek valamit.

Az aktivizálás első szakasza a **szemléltetés** lehet, amelybe bevonjuk az egyes résztvevőket. (Még fogná ezt az ágat, kérem?) Ha szükség van ránk, az a legtöbb ember számára önmagában is pozitív élmény. Egy másik ösztönző lehet valamit megkerestetünk, pl. egy veszélyeztetett növényt vagy egy építészeti stíloselemet.

A második szakasz, a valódi **részvétel**, egy lépéssel továbbmegy. Lehetőséget ad arra, hogy egy tevékenység előrehaladását irányítsuk. A részvételt, amely a modern oktatáselmélet szerint is nagyon fontos szerepet játszik a tanulásban, az örökséginterpretáció is alapvető fontosságúnak tekinti immár több mint 60 éve. Ha az emberek aktív közreműködőkké válnak, akkor sokkal intenzívebben élük meg az adott eseményt. Például egy római villa látogatói érdeklődnek az ott élő család életének bizonyos vonatkozásaira, és a vezető lehetőséget kínál a kapcsolódó tárgyak kipróbálására. Ez a részvétel biztosan megmozdít valamit a látogatókban.

A részvétellel kapcsolatos egyik kihívás az lehet, hogy a vezetési folyamat nem látható előre részletesen. A következő oldalon kifejtjük azt, hogy miként kezeljük ezt a bizonytalanságot.

Jól csak a szívével lát az ember. Ami igazán lényeges, az a szemnek láthatatlan.

Antoine de Saint-Exupéry
(Rónay György fordítása)

Utat nyitunk egy mélyebb jelentés felé

A tudományos tények megragadó történeteket igényelnek, hogy megnyerjék az emberek vonzalmát.

Ebben az esetben a mítosz nem versenyez az igazsággal, hanem kapcsolódik ahhoz, ami az embereknek számít, és ami álmódosításra készíti őket.

Denis Guedj

A vezérgondolat

- egy rövid mondatba foglalható
- szinte „csontig hatol”
- egyetlen képzetten alapul
- pontosan leszűkíti, egyben lehatárolja a tartalmat
- közvetlenül megtapasztalható jelenségre vonatkozik
- közvetlenül kapcsolódik a résztvevők valóságához
- a kifejtés világító-tornya, igazodási pontja

AZ INTERPRETÁCIÓS VEZÉRGONDOLAT

Ha tapasztalt sétavezetők tevékenységét figyeljük, mély benyomást tehet ránk, milyen könnyedséggel, tömörséggel és egzsersmind következetességgel fejtenek ki egy-egy interpretációs gondolatot, és fűzik össze ezeket interpretív sétává fűzik. A titok abban a képességben rejlik, hogy hosszú történeteket ellenállhatatlanul érdekes vezérgondolatokká sűrítenek össze. A vezérgondolat az interpretáció legfontosabb elemei közé tartozik. Összekapcsolja az interpretációs háromszög három csúcspontját, belső képeket kelt a résztvevőkben és ösztönző módon ad világos irányt az eseménynek. Ám fel is borít néhány, a formális oktatásból ismert folyamatot.

LÉNYEGI JELENTÉSSEL BÍRÓ VEZÉRGONDOLATOK KERESÉSE

Mikor vezetésre készülnek, néhányan hajlamosak a témákra és tényekre fókuszálni. Az interpretációban a hangsúly az ún. vezérgondolatokra és a jelentésekre tevődik át. Ez nem azt jelenti, hogy a tények nem fontosak – sőt. Ám a tények másképpen szerveződnek: egy-egy vezérgondolat köré. Ezen a módon a tényekre is sokkal jobban emlékszünk. Egy vezérgondolat egy nagyobb igazságot reprezentál, amelyik a jelenség természetéhez, valamint a résztvevők háttéréhez és tapasztalataihoz kapcsolódik.

Példák vezérgondolatokra

- Ez az aprócska mag egy hatalmas fát rejt magában. (Fenyőmag)
- A farmer felesége sosem akasztotta ezt a ruhát szekrénybe. (Rongyos ruha)
- Ez a kosár kevés anyagot, ám sok ügyességet igényelt. (Régi fonott kosár)
- Egy ősi tenger fenekén állunk. (Homokkő lemez)
- Ez a földdarab a túlélést kihívássá változtatta. (Kopár parlag)

A vezérgondolatok egymondatos történetek, amelyek rezonálhatnak résztvevőink tapasztalataival. Mint a fenti példákban láthatjuk, a vezérgondolatok közvetlenül kapcsolódnak a jelenséghez (ha nem egyenesen egy egész vezérgondolatát alkotják; lásd a 27. oldalt).

HOGYAN MŰKÖDNEK A VEZÉRGONDOLATOK?

Vegyük például a pici magot, amelyik egy hatalmas fát rejt magában. A mag a **jelenség**: láthatjuk, hallhatjuk, szagolhatjuk, még meg is ízlelhetjük. Viszont nem érzékelhetjük a növekedés folyamatát; feltételezzük, hogy ez **tény**. Ám azt tudni, hogy egy fa megnőhet nem érint túl mélyen minket. De amint felismerjük, hogy valamilyen alig észrevehető dolog egy igencsak méretes valamivé fejlődhet, ennek mélyebb **jelentése** lehet számunkra. Ismerjük ezt a motívumot saját életünkben, érzelmeket és értékeket idéz fel bennünk – ebben az esetben talán a csodálatot és az önfejlesztés eszméjét. Ezért az egyszerű mag hirtelen jelentéssel telik meg számunkra és úgy érezzük, hogy kapcsolódunk hozzá.

Jelenség	Tény	Jelentés
Ez a fenyőmag	megnő	egy alig észrevehető dologból egy igen méretes valamivé.

Gyakorlat: A tények megkülönböztetése a jelentésektől

Szétszóródunk egy területen. Mindegyikünk keres egy olyan (kisebb) tárgyat, amelyik kivált belőlünk valamilyen reakciót. Egy textildarabra gyűjtjük a tárgyat, és rájuk nézve feltesszük a kérdést: „Mi ez?”. Aztán sorban mindenki körbeadja a tárgyat és kifejti, mit jelent a tárgy számára (pl. egy megrágott madártoll együttérzést vált ki). Közösen rámutatunk a tény (mi ez?), és a jelentés (mit vált ki belőlem?) különbségére.

EGYETEMES FOGALMAK ÉSZLELÉSE

A jelentések elsősorban egyéniek, de vannak közöttük olyanok, amelyek majdnem mindenkiben megjelennek. Ezeket egyetemes fogalmaknak hívjuk – mint születés és halál, vagy mint szabadság és rabság. Az emberi természetben mélyen gyökerező egyetemes fogalmakat tartalmazó vezérgondolatok majdnem mindig működnek. Mindenkiben előidéznek valamit, még ha nem is ugyanazt jelentik mindenki számára. De az egyetemes fogalmak sokszor felcserélhetőek, ezért gyakran felületesek, különösen akkor, ha túl sokszor használjuk ugyanazokat a fogalmakat és nem győződünk meg arról, hogy a jelentőségük, az eredeti helyszínre vagy tárgyra vonatkozó jelentésük nyilvánvaló (pl. a kutatót a felfedezésébe vetett hite vezette sikerre, dacolva minden nehézséggel vs. az őskeresztények minden nehézséggel szembenézve, akár az életük árán is megőrizték hitüket).

MEGELEVENÍTENI AZ ÉLETTELENT

Sok résztvevőnk számára a növények (különösen a virágzó növények) vonzóbbak a köveknél és az állatok (különösen a kicsik) vonzóbbak a növényeknél – míg az emberek (különösen a gyerekek) a legvonzóbbak legtöbbször számára. A kevésbé vonzó jelenségek több figyelmet kapnak, ha vonzóbb dologgal társulnak. Például egy cserépedény gyakran sokkal vonzóbbá válik, ha egy izgalmas történet szól a felfedezéséről vagy arról, hogy mit jelentett az edény egy ősi kultúrában.

Gyakorlat: Történetek és tárgyak összekapcsolása

Egy táskában összegyűjtünk annyi hétköznapi tárgyat, ahány tagja van a csoportnak. Körbeülünk és valaki elveszi a táskát. Találomra kivesz belőle egy tárgyat, és elmond egy történetet, amelyik vonzóvá teszi a tárgyat a csoport számára. A táska ilyen módon egyik kézzel a másikra jár. Ha valaki nem tud történetet mondani, akkor leteszi közepre a tárgyat és vesz egy másikat. A középben lévő tárgyakat elevenítjük meg utoljára. Vigyázat: az interpretáció során sosem találhatunk ki tények által alá nem támasztott történeteket, hacsak ezt nem nyíltan elismerve, s a bemutatást szolgáló céllal tesszük.

A VEZÉRGONDOLAT MINT VILÁGÍTÓTORONY

A vezérgondolat nemcsak azáltal támogat minket, hogy elősegíti a résztvevők és a jelenségek közötti kapcsolat kialakítását, hanem szervezési eszköz is. Mint egy világítótorony, amely vezeti a hajó útját, a vezérgondolat az egyetlen olyan elem a vezetés során, amely nem változhat. Megengedi a résztvevők számára a jelenség megtapasztalását, és kifejezi annak jelentését számukra a fókusz elvesztésének kockázata nélkül. Újra felhasználva a világítótorony metaforáját: a szelek és az áramlatok miatt ritkán közelítjük meg a világítótornyot egyenes vonalban, de sohasem veszítjük szem elől.

Szégyen

Tragédia Törődés

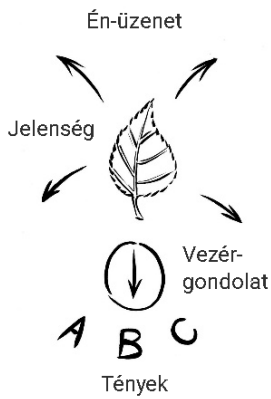
Egyetemes fogalmak

Hit Remény

Változás Bátorság

Jegyzeteim

Gyakorlat: Jelentések dióhéjban

Egy jól lehatárolt területen belül mindenki keressen egy olyan jelenséget, amely különösen nagy hatással van rá, majd körülbelül tíz perc alatt rajzolja le egy kártyára. Alkossunk párokat. Ezután a két résztvevő kicseréli a kártyáját, majd meglátogatják egymás jelenségét és elmondják, mi volt az, ami mély benyomást tett rájuk. Azután újabb tíz percre különválnak, leülnek és egyetlen rövid és találó mondatban összefoglalják, amit a másiktól hallottak. Ezután újra mindenki összegyűlik. A csoport jelenségtől jelenségig halad némán – közben minden jelenségnél csak az arra vonatkozó mondat hangzik el. Végül megvitatjuk, hogy melyik mondat használható legjobban vezérgondolatként egy vezetés során.

Gyakorlat: Vezérgondolatok felfedezése én-üzenetek segítségével

Mindannyian egy jelenség köré gyűlünk és elgondolkodunk, hogy az mit mondhatna nekünk magáról, ha beszélni tudna. Leírjuk ezeket az „én-üzeneteket” egy papírra (pl. egy hatalmas szikláról: egy gleccser hozott ide engem) és lehelyezzük egy megfelelő helyre a jelenség körül. Aztán mindenki elolvassa a papírlapon álló üzeneteket, majd megvitatjuk, hogy milyen én-üzenet alakítható legjobban vezérgondolattá, milyen izgalmas történetet lehet elmondani a segítségével, és milyen tények támasztják alá a történetet.

Jegyzeteim

A HÁROMSZÖG KIALAKÍTÁSA A HELYSZÍNEEN

Az interpretációban a csoportok vezetés közben alkalmazott elrendezését „csoportalakzatnak” nevezzük. Körülbelül féltucat ilyen formáció létezik. A legfontosabb alapelv: a vezető ne álljon a jelenség és a résztvevők közé – hacsak nem akarja szándékosan eltakarni a jelenséget, hogy meglepetést keltve később felfedje azt. A legtöbb esetben az a legjobb, ha a jelenség, a vezető és a résztvevők a 9. oldalon bemutatott interpretációs háromszögben helyezkednek el.

A CSOPORT SZÁMÁRA LEGMEGFELELŐBB ALAKZAT

A résztvevőknek időre és helyre van szükségük, hogy megérkezzenek az adott jelenséghez és ott elhelyezkedjenek. A séta közben a vezető általában pár lépéssel előrébb jár, megvárja, amíg a csoport elhelyezkedik, majd megkeresi a legjobb helyet a maga számára. Ez az a folyamat, amelyet a csoportnak általában nem kell észrevennie. A vezetőnek csak olyan kivételes esetekben kell irányítania a résztvevőket, ha például a csoport veszélyben van, vagy nem jól helyezkedett el, holott az nagyon fontos lenne a vezetés számára. Ilyenkor jelezheti nekik, hogy pl. lépjenek hátra, álljanak sorba vagy alkossanak kört.

A KÜLÖNBÖZŐ CSOPORTALAKZATOK TUDATOS HASZNÁLATA

Minden alakzatnak vannak előnyei és hátrányai. A **lineáris csoportalakzatnak** (1. ábra) sok hátránya van, ám elkerülhetetlen lehet pl. egy hegyolban futó, keskeny ösvényen, ahonnan viszont csodás panoráma nyílik, vagy egy városra néző erkélyen, vagy egy hegyi patak partján, ahonnan a meder élővilágát fedezhetjük fel, vagy egy keskeny barlangjáratban, vagy esetleg egy szikla lábánál, ahol a sziklafalban levő kövületek láthatóak. Ha lehetséges, ilyen esetekben előre igazítsuk útba a csoportot egy megfelelőbb helyen.

Nem jó, ha kizárólag egyféle csoportalakzat dominál egy örökségtúrán. Mégis az úgynevezett **frontális csoportalakzat** gyakorta túlsúlyba kerül (2. ábra). Itt a csoport figyelme a vezetőre irányul, pusztán abból a tényből kifolyólag, hogy ő beszél. Ha a vezető a világosan látható jelenség mellé lép, a csoport saját maga alkotja meg a háromszög harmadik csúcsát.

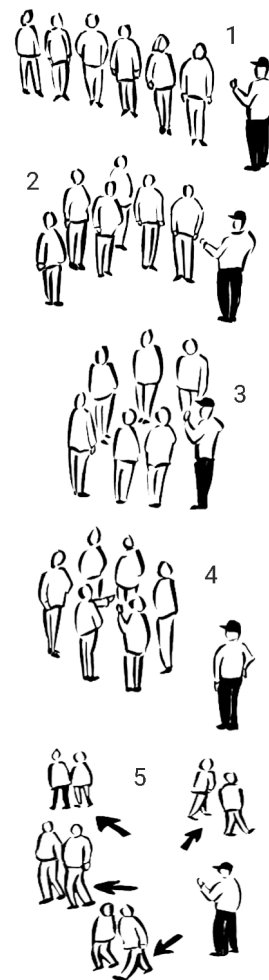
A **demonstrációs alakzat** (3. ábra) használata az egyik módja annak, hogy a középpont a vezetőről a csoporttagokra, vagy még inkább a jelenségre magára terelődjön. Ekkor annak a lehetőségét is megteremtjük, hogy a résztvevők egymással is könnyen beszélgetésbe elegedjenek, minözben maga a jelenség is részévé, sőt, jó esetben középpontjává válik az interakciónak. Ez az alakzat szinte automatikusan kialakul egy kisebb tárgy (pl. egy ősi nyílhegy) bemutatásakor.

Ha a vezető visszahúzódik a körből, hátulról figyelve és segítve az általa kezdeményezett beszélgetést, akkor ez **facilitált csoportalakzatot** eredményez (4. ábra).

Végül kisebb egységekre is bonthatjuk a csoportot, például úgy, hogy a résztvevőknek különböző feladatokat adunk (pl. keresés vagy megfigyelés) és megkérjük őket, hogy utána számoljanak be a látottakról, tapasztaltakról; ez a **bontott csoportalakzat** (5. ábra).

Az alakzatokat befolyásolja a rendelkezésre álló tér és a helyszín jellege (patak, tisztás stb.). Minél nagyobb a csoport, annál kevesebb lehetősége van a vezetőnek. Ahogy említettük, minden beszélgetés alatt legalább egyszer célszerű alakzatot váltani. A „Titkok feltárása” című gyakorlattal (13. old.) ez elérhető.

Különböző csoportalakzatok

Használjunk kellékeket - de mértékkel!

A KELLÉKEK TUDATOS KIVÁLASZTÁSA

Számtalan módja van annak, hogy egy interpretív séta során a szükséges tárgyakat „elővarázsoljuk” a táskánkból és hátizsákunkból, kabátzsebünkéből. A legfontosabb kiválasztási kritérium az, hogy a kellékek támogassák a jelenséget és a vezérgondolatot, és ne csupán önmagukért kerüljenek elő.

Ez azonban hordozhat némi kockázatot is, mert a kellékek esetenként „megbízhatóbbak”, mint a helyszíni jelenségek. Például egy látnivaló elé helyezett tábla vagy panel eligazítást nyújthat (pl. ha térkép van rajta), de el is vonhatja a figyelmet a hely és jelenség közvetlen megélésétől.

A kellékek nagyon jól működhetnek, és sokat tehetnek a programhoz, de elővigyázattal használandók. Nem minden, vész esetére elcsomagolt dolgot kell előhúzni, és nem minden szórakoztató hatás támogatja valójában a jelenség bemutatását.

A kellékek

- láthatóbbá tesznek valamit (pl. látcső, nagyítólüveg)
- keretezik a látványt (pl. kis fotókeretek)
- fókuszálhatják az érzékelést (pl. látcső, hangtölcsér)
- új látványt nyújthatnak (pl. tükör)
- összezavarják az érzékeket (pl. szembekötők, fül dugók)
- jelölnek vagy összekötnek (pl. zászlók, kötelek)
- bepillantást nyújtanak (pl. fák kérgének felfeszítésére alkalmas kés)
- sajátosságokat ismertetnek (pl. grafikonok)
- érthetőbbé teszik a folyamatokat (pl. modellek, történelmi képek)
- fokozzák a megtapasztalás élményét (pl. termékek, mint gyanta, almabor, liszt)
- ösztönzik a képzeletet (pl. vízfestmények)

Kitérő: Interpretív szerepjáték mint a vezetés különleges formája

Különösen fontosak a kellékek a kosztümös interpretív szerepjátékban, amelyet gyakran használnak történelmi sétákon. Korabeli kosztümökbe öltözött karakterek szemén keresztül látják a résztvevők a dolgokat, belemerülve egy másik korba és mélyebb kapcsolatot teremtve azzal.

Megkülönböztetjük az első személyű interpretív szerepjátékot (amikor a „színész” megtestesíti a karaktert) a harmadik személyűtől, amely leíró jellegű és gyakoribb az interpretív vezetések között (ekkor a vezető a hatás kedvéért visel kosztümot, és nem igazán játssza el a karaktert, hanem pusztán bemutatja őt, amelyben kellékek vannak a segítségére).

Az első személyű interpretív szerepjátékban az interpretációs szakember következetesen úgy viselkedik, ahogyan a karakter viselkedne a saját korában. Ez azt jelenti, hogy előre meg kell alkotnia magát a karaktert. Ehhez a karakternek választott jól ismert személy életrajzána tanulmányozásával, vagy egy fiktív korabeli karakter kidolgozásával juthat. Tisztában kell lenni azzal is, hogy hol élhetett ez a személy, hány gyermeke lehetett, mik voltak a fő gondjai, barátai és ellenségei, stb. A résztvevők kérdéseinek megválaszolása azt jelenti, hogy bevonjuk őket a színjátékba és ez színészi és improvizációs készségeket igényel. Ezért az első személyű élő interpretációt gyakran csak röviden használják egy szokásos vezetés során, pl. ha egy középkori szénégető mutatja be munkáját egy szabadtéri múzeumi séta során.

Néha több interpretátor kapcsolódik be egy eseménybe, hogy különböző perspektívákat nyújtsanak (és mert ez sokkal könnyebbé teszi az élő interpretációt). Különböző karaktereket jelenítenek meg, váratlanul lépnek színre, önmagukon és vezérgondolataikon keresztül ösztönzik és vonják be a résztvevőket.

Mivel az interpretív szerepjáték sokkal nagyobb szaktudást igényel, mint egy átlagos interpretív vezetés, ezért alapfokú interpretációs felkészítő tanfolyamunkon nem tárgyaljuk ezt a módszert részletesen.

A VÉLETLEN ESEMÉNYEK, MINT LEHETŐSÉGEK

A résztvevők figyelme gyakran akkor fokozódik fel, ha valami nyilvánvalóan váratlan dolog történik. Egy-egy meglepetésszerű fordulat igazán emlékezetes lehet. Az ilyesfajta meglepetésekre még sokáig emlékszünk, éppen ezért a tanulás hatékony eszközeként is szolgálhatnak, ha felismerjük a helyzetet és megragadjuk a lehetőséget. Ezért fontos, hogy az efféle „zavarokban” meglásuk a mélyebb bevonódás lehetőségét. Természetesen ez nem azt jelenti, hogy nincs szükség a vezetés megtervezésére. Míg a résztvevők értékelik, ha a vezető képes kezelni a váratlan eseményeket, a hangulat gyorsan megváltozik, ha nyilvánvalóvá válik, hogy ezek az események a hiányos felkészülés következményei.

A VÁRATLAN NEM KELL, HOGY HÁTRÁNY LEGYEN

Gyakran adódnak zavaró hatások magából a jelenségből: valami hiányzik (pl. egy tárgyat eltávolítottak a kiállításból), vagy valami megjelenik (pl. egy túrán hirtelen előtűnik egy ritka madár). Az időjárás is jelentős forrása a meglepetéseknek. Itt különös jelentőséget és akár kibővült értelmezést kaphat a vezérgondolat: a kihívás ebben az, hogy hogyan kombináljuk az előre nem látható eseményt a vezérgondolatunkkal. Ez némi gyakorlást és nagy fokú tudatosságot kíván, de mint minden készség, ez is fejleszthető.

Ne feledjük azonban, hogy a legnagyobb ász a pakliban az örökségi elemek közvetlen élménye. Ha valamit eltávolítottak, a vezetőnek nem szabad úgy tennie mintha az még ott lenne, hanem felidézve a vezérgondolatot újra kell értelmeznie a helyzetet, vagy át kell lépnie egy másik jelenség bemutatására, amely jobban támogatja a gondolatmenetet.

Gyakorlat: Reagáljunk a meglepetésekre

Három embert kivéve mindenki látó- és hallótávolságon kívülre megy. A maradék közül ketten szerepjátékot kezdenek játszani egy kiválasztott jelenetnek megfelelő szavakkal és mozdulatokkal (pl. fatörzs kivágása egy hatalmas ácsfűrészszel). A harmadik mint rendező működik közre, tapsol, amint a jelenet izgalmasnak tűnik. Ebben a pillanatban a színészek „lefagynak”. Más csoporttag lép be a jelenetbe az egyik játékos helyett, pontosan ugyanazt a testtartást felvéve, a leváltott játékos pedig visszatér a közönség soraiba. A „rendező” megint tapsol és az új páros új játékba kezd. A legfontosabb szabály az, hogy az új játékos veszi át a kezdeményezést, míg a régebbi reagál. Ha az új játékos másképpen fogja fel a szituációt (pl. favágás helyett bicikligumi felfújásként) a játék teljesen más irányt vesz. Mikor az összes résztvevő szerepelt, visszaidézzük az összes jelenetet.

Fogadjuk el,
hogy vannak
zavaró
tényezők!

*A zavarás mindig
előnybe kerül.*

Ruth Cohn

MIT KEZDJÜNK A CSOPORTON BELÜLRŐL ÉRKEZŐ ZAVARÓ TÉNYEZŐKKEL?

A zavar egyik oka lehet, ha egy, az adott témát az interpretációs vezetőnél jobban ismerő vendégek megjegyzéseket tesznek, vagy nézetkülönbségek, esetleg vita alakul ki a vendég(ek) és a vezető között. Bár az eddigiekben a látogatók bevonására, aktív részvételére buzdítottunk, azért el kell ismerni, hogy van az a határ, amikor ez már nem szolgálja a vezetést. Az ilyen esetek egyik kezelési módja lehet, ha az illetőt magunk mellé állítjuk, és teret adva neki is, azért megőrizzük a vezető pozíciót. Ha ez nem segít, akkor megkérdezhetjük a csoportot, hogy belemerüljünk-e mélyebben a vitába, vagy folytassuk a sétát.

A konfliktuskezelés nem része a kurzusnak, de egyes országokban tanítják a konfliktusmenedzsmentet pl. egyes egyetemi vagy főiskolai szakokon. Ragadjuk meg ezt a lehetőséget, ha módunk van rá!

Az akadályok leküzdhetőek

AZ AKADÁLYOK FELISMERÉSE

A szó legelemibb értelmében az interpretáció a jelenség lefordítását jelenti, mégpedig a közlő nyelvről a befogadó nyelvére. Ezt számos tényező bonyolítja:

- belső akadályok:
negatív hozzáállás, információhiány, intellektuális korlátok
- külső akadályok:
nem megfelelő vagy hiányzó (segéd)eszközök
- kommunikációs akadályok:
nyelvi nehézségek, félreértések

E felfogás szerint a résztvevők, a jelenség és a vezetők közötti akadálymentes hozzáférés keresésének és a meglévő akadályok leküzdésének eszméje nem szűkül a közvélekedés szerint hátrányos helyzetű emberekre. Például a korlátozott hozzáférés legnyilvánvalóbb esete a kerekesszéket használó vagy babakocsit toló embereké. Becslések szerint Közép-Európában az örökségi helyszínek látogatóinak 40%-a valamilyen fizikai hátránnyal él (pl. látás-, hallássérült, mozgási nehézségekkel küzdő) és ez a szám társadalmunk átlagos életkorával együtt növekszik. Az országok új polgárai nyelvi vagy kulturális nehézségekkel küzdhetnek. Habár sok ember szemmel láthatóan hátrányos helyzetű, a halláskárosodott emberek még nagyobb – és gyakran észrevétlen -- csoportot alkotnak.

Gyakorlat: Szokatlan érzékelési tapasztalatok megteremtése

Két csoportra oszlunk. Mindkét csoport felkészül egy vezetésre ugyanarról a jelenségről. Az egyik esetben a résztvevőknek bekötik a szemét, a másik esetben füldugót viselnek. Egymás után mindkét csoport közönsége lesz a másiknak. Ez a gyakorlat jobban működik, ha a látogatói csoport egyáltalán nem ismeri a jelenséget. Ha van rá mód, vonjunk be valamely más igénnyel rendelkező(ke)t, és kérjük meg (őket) a helyzet és a résztvevők által adott megoldások értékelésére.

BIZTOSÍTSUNK HOZZÁFÉRÉST

A hozzáférés azt jelenti, hogy a körülmények mindenki számára lehetővé teszik, hogy megtegyen dolgokat másvalaki segítségével nélkül (kivéve egy kerekesszék tolása, vagy egy vak ember segítő vezetése). Egy olyan vezetés megtervezése, amely minden hátrányos helyzetű számára hozzáférést biztosít, azt jelentheti, hogy gondoskodunk pihenőkről és akadálymentes útvonalat hozunk létre, ahelyett, hogy speciális útvonalat ajánlanánk a fogyatékkal élők számára. Ugyanez vonatkozik a hallássérült résztvevőkre (pl. lassan és tisztán beszélünk), vagy a látássérültekre (pl. ügyelünk a távolságra és a kontrasztra). Érdeemes alaposabban leírni és elmagyarázni a dolgokat, kérdezni a visszajelzés kedvéért, és bármely tevékenység megtervezésénél ösztönözni legalább két érzékszerv használatát (pl. nézni és megérinteni egy műtárgyat).

Minden interpretációs vezető számára cél kell legyen, hogy külön figyelmet fordítson a más igényű emberekre, és végső soron úgy tudja kezelni őket, mint bárki mást.

MIT ÉRTÜNK FENNTARTHATÓSÁGON?

Az ENSZ 1992-es Rio de Janeiro-ban tartott Föld-csúcstalálkozója óta a fenntarthatóság világszerte alapelv lett. A fenntartható fejlődés azt jelenti, különösen az iparosodott országok számára, hogy be kell szorítaniuk magukat a természeti környezet által megszabott határok közé. Ez lényeges annak biztosítására, hogy a jövő generációi méltósággal élhessék életüket. De a fenntartható fejlődés azt is jelenti, hogy tegyünk lépéseket ott, ahol a jelen generáción belül a globális igazságosság kérdése merül fel – pl. ne zsákmányoljuk ki az olcsó munkaerőt a világ más részein. A fenntarthatóság megismerése előfeltétele annak, hogy megfeleljünk a fenti célokat tiszteletben tartó társadalomba való átmenet kihívásainak. Örökségünk örököként hozzá kell járulnunk ehhez.

A FENNTARTHATATLAN FEJLŐDÉS SÉMÁINAK FELISMERÉSE

A pozitív példák bemutatása mellett a fenntartható fejlődés elveit úgy integrálhatjuk egy örökségtúrába, ha olyan jelenségeket is bemutatunk, amelyek jól reprezentálják a fenntarthatatlan fejlődés formáit, és amelyek világszerte érvényesek és nagy ismeretértékük van. A Globális Változás Német Tanácsadó Bizottsága (WBGU) 16 ilyen sémát határozott meg.

A fenntarthatatlan fejlődés három formája

Túlzott-kihasználás-szindróma

Egy táj természetes ökoszisztémájának túlzott kihasználása.

- dél-amerikai példa: az Amazonas esőerdőinek kiirtása
- európai példa: a Földközi-tenger túlzott lehalászása

Katanga-szindróma

Egy táj természeti erőforrásainak a meddő pusztaságig való kimerítése.

- afrikai példa: réz-, kobalt- és uránbányászat Kongóban
- európai példa: lignitbányászat Brandenburgban (Németország)

Tömegturizmus-szindróma

Egy táj elpusztítása üdülési céllal.

- dél-amerikai példa: idegen fajok behurcolása a Galápagos-szigetekre.
- európai példák: az örökség veszélyeztetése Neszebarban és a Saint Michel-hegyen

Ezek a sémák mindig összekapcsolják a természetet és a kultúrát, éppúgy mint az ökológiai, társadalmi és gazdasági dimenziókat. Képek, történetek és példázatok segítségével az egymással összefüggő elemekből álló struktúrára később is emlékezni fogunk. Erőteljes pl. a horgonyzó hajók képe abban a sivatagban, ami az Aral-tó volt, 1960-ig a Föld negyedik legnagyobb tava (Aral-tó-szindróma). Erőteljes képek azok is, amelyek csontvázak sokaságát mutatják a Száhel-övezetbeli kiszáradt kutak mellett, ahol az embereket arra bátorították, hogy mélyebb kutakat ásva nagyobb nyájukat tartsanak, ami a túllegeltetés és ezzel egyidőben a talajvíz elapasztása révén hatalmas területeket tett sivataggá (Száhel-szindróma).

Am ha résztvevőink fellelkesednek, hogy ezekkel a témákkal foglalkozzanak és látóhatárukat a helyi gondoktól a globális problémák felé tágítsák, akkor is fontos követelmény, hogy legyen erős kapcsolat az említett sémák és a helyszínen lévő jelenség között.

A látóhatár kitágítása

Az új évszázadban a legnagyobb kihívás számunkra, hogy vegyünk egy elvontnak tűnő eszmét – fenntartható fejlődés – és a Föld minden lakója számára valóságá változtassuk.

Kofi Annan

📖 Globális Változás Német Tanácsadó Bizottsága (WBGU)

World in Transition: The Research Challenge Berlin (1996)

Ingyenesen letölthető: www.wbgu.de

Tegyük relevánsá a fenntart- hatóságot!

Természeti kincsek
védelme

/ \

Múlt, jelen, jövő
Itt és máshol

/ \

Természeti kincsek egyenlő hozzáférése / Természeti kincsek kíméletes használata

A FENNTARTHATÓSÁG KULCSJELENSÉGEINEK BEMUTATÁSA

Ahhoz, hogy szemléltessük a fenntarthatóságot egy örökségtúrán, fontos, hogy találjunk legalább egy jelenséget a tervezett útvonal mentén, amely bemutatja a fenntarthatóság különböző vonatkozásait.

Gyakorlat: A fenntarthatóság kulcsjelenségeinek azonosítása

1. Mennyire szignifikáns a jelenség mint kulcsjelenség?

Milyen mértékben szól	0	+	++	+++
a természeti kincsek védelméről?				
a természeti kincsek egyenlő elosztásáról?				
a természeti kincsek gondos használatáról?				
a jövőbeli cselekvésről?				
más országok helyzetéről?				

2. Nyújt-e meglepő bepillantást rejtett összefüggésekbe?
3. Kapcsolódhatnak-e hozzá egyetemes értékek és emlékezetes képek?
4. Van-e olyan vezérgondolat, amely emlékezetessé teszi a kép komplexitását?
5. Ez a gondolat értelmezhető a résztvevők számára a saját világukban?
6. Ez a gondolat izgalmas a résztvevők számára még akkor is, ha más kontinensekhez kapcsolódik?
7. Ösztönzi a vezérgondolat a résztvevőket arra, hogy újragondolják viselkedésüket?

Példák a fenntarthatóság kulcsjelenségeire

Fenntarthatóság: Középkori magtár egy faluban

A magtár az élelmiszer egy alapvető tárolásának és megosztásának gondolatát reprezentálja, továbbá a magok megőrzését a jövő évi vetés számára.

Ez még mindig megfigyelhető sok országban.

Vezérgondolat: Ez a magtár évszázadokig a fenntarthatóságot reprezentálta.

Fenntarthatatlanság: Egy történelmi szénégető kemence telepe az erdőben

Az embertelen körülmények között dolgozó szénégetők gyakran kimerítették az erdő fáit, míg a faszén eladásából származó profit távoli helyekre került. Afrikában és Ázsiában még ma is sok ember dolgozik hasonló körülmények között.

Vezérgondolat: Ezen a telepen az emberek távoli piacok számára termeltek hasznot a saját szenvedésük által.

A TANULÁSNAK IS VAN FENNTARTHATÓ MÓDJA

Mivel a fenntarthatóság tanulása sokat mond az értékekről, a résztvevőkkel és a jelenségekkel való bánásmód kiemelkedő szerepet játszik. Az örökséginterpretáció támogatja a tanulás ezen értékorientált módját. Az alábbi vonatkozásokat már tárgyaltuk ebben a kézikönyvben:

- oktatás helyett ösztönözzük a résztvevőket (11. old.)
- merüljünk bele a résztvevők világába (17. old.)
- vonjuk be a teljes személyt (17. old.)
- adjunk értelmet a jelenségnek a résztvevők szemszögéből (18. old.)
- építsünk az egyetemesre (19. old.)
- fogjuk fel lehetőségként a véletlen eseményeket (23. old.)
- használjuk fel a csoport részéről érkező közbeszólásokat (23. old.)
- tegyük képessé a résztvevőket, hogy rátaláljanak saját értelmezésükre (18. old.).

Habár a fenntarthatóság komoly tárgykör, mindig tartsuk észben, hogy bármely interpretáció akkor a legjobb, ha **élvezetes**.

AZ INTERPRETÍV SÉTA VEZÉRGONDOLATA

Eddig ez a kézikönyv az interpretív gondolat kifejtéssel foglalkozott: azzal, hogy miként teremtsünk kapcsolatot egyetlen jelenség, az abból levezett központi gondolat és a látogatók valóságával. Egy interpretív séta megtervezése azt jelenti, hogy számos jelenséget kapcsolunk egymáshoz egyetlen vezérgondolatra felvezve. Tehát egy több állomásból álló sétát is egy vezérgondolat kapcsolja össze. Persze ilyen esetben az egyes jelenségeknél ugyanúgy lennie kell egy központi, a vezérgondolatot támogató fókusznak. Tehát a vezérgondolat kettős természetű: egyetlen, adott helyen érzékelhető jelenségre is vonatkozhat, de ha több jelenség kapcsolódik, akkor a vezérgondolat általánosabb, és az egyes állomásoknál kiválasztott jelenségek, illetve azokhoz kapcsolódó gondolatok támasztják alá. Egy, „a tavasz az ártéren” tárgyhoz kapcsolódva a vezérgondolat lehet pl.: *Hosszú pihenés után az élet az ártéren ismét napfényrel telik meg* – ha ez fontos jelenségek révén valóban érzékelhető a helyszínen.

A GONDOLATSOR KIALAKÍTÁSA

A vezérgondolatok sorából álló gondolatsor lineáris struktúrát jelenít meg. A gondolatsor a központi vezérgondolat alá tartozó, adott jelenséghez kapcsolódó gondolatok rögzített láncolata, pl.:

Vezérgondolat: Évszázadokig a cseresznyetermesztés formálta e völgy arculatát.

1. A falu életvonala a cseresznyefák sora volt.
2. Ez a gyümölcsös megteremtette a saját klímáját.
3. Durva gyökérzet nélkül nem lennének finom gyümölcsök.
4. A cseresznyefák alatt a méhek új életet indítanak el.
5. A gyümölcstárolóban minden megvan, ami biztonságban tartja a termést a tél alatt.
6. E cseresznyefát az idő ittelejtette.

Az aláhúzott jelenségekhez kapcsolódó gondolatokat néhány tény támasztja alá, amelyeket interpretációs hidakkal vagy aktivizáló kérdésekkel támogatunk. A 6. gondolat részletes kidolgozása megtalálható példaként a 36. oldalon.

A gondolatsoron belül az egyes gondolatok egymásra épülnek és a kulcsfontosságú részek dramaturgiai ívet alkotnak. Mivel a természet nem mindig viselkedik a kívánatos módon, ez gyakran könnyebb kulturális környezetben. Természeti környezetben néha akár vonzó jelenségeket is ki kell hagyni, ha eltérítenek a gondolatsortól.

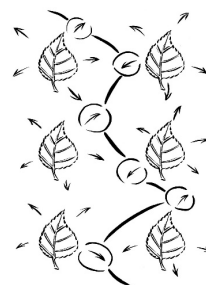
NEM LINEÁRIS FÓKUSZÁLT GONDOLATHALMAZ KIALAKÍTÁSA

A gondolatsor lineáris struktúrájából való kiszabadulás egyik módja, ha a résztvevőkkel egy nagyon szűk területen maradunk, ahol a vezérgondolatot támogató jelenségek egy csoportja megtalálható. Ezek bemutatása és vezérgondolathoz kapcsolása egy gondolathalmazon keresztül történik. Egy ilyen halmazon belül nincsen előre megszabva a megnézendő jelenségek sorrendje. A sorrend a résztvevőkkel való beszélgetésből adódik. Egy ilyen puzzle-szerű élményre való felkészülésként a vezetőnek meg kell ismerkednie az összes környező jelenséggel és észben kell tartania a megfelelő gondolatokat.

Több jelenség össze- kapcsolása

*...egy vörös fonál húzódik
végig mindenben, amelyet
nem lehet kibogozni,
anélkül, hogy az egész fel
ne bomoljék.*

Johann Wolfgang
von Goethe
(Vas István fordítása)

Interpretív gondolat kifejtés

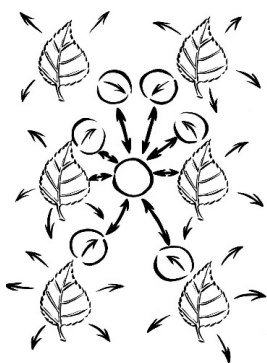
- egyetlen szintéren történik
- csak egyetlen jelenséggel foglalkozik
- csak egy vezérgondolatot használ

Interpretív séta

- számos jelenséget kapcsol össze
- van egy vezérgondolat és minden jelenségnél egy, a vezérgondolatot támogató gondolat
- egy koherens gondolatsort visz végig

„Kószáló” interpretáció

- számos jelenséget és gondolatot tart készenlétben
- a résztvevőkre bízta a választást
- egy vezérgondolathalmazon belül egy vezérgondolatot bont ki

Jegyzeteim

A gondolathalmazon alapuló programot kószáló interpretációnak is nevezük. Ezt az interpretációs vezetés csúcsteljesítményének szokták tekinteni. Nem lehet megtanulni egyetlen kurzus alatt, hanem főként a vezető tudásából és tapasztalatából fakad. Nem egy szokásos vezetésen, hanem kiemelkedő helyszíneken, folyamatosan változó látogatók esetében használják.

Csábító dolog elkerülni a lineáris struktúra követésének nehézségeit és előnyben részesíteni a kószáló interpretáció kötetlenebb megközelítését. Ám minden vezetőt arra bátorítunk, először menjen végig a lineáris és előre megalkotott folyamaton, hogy hozzá szokjon a személyes interpretáció minden eszközéhez.

A VEZÉRGONDOLATTÓL AZ EMLÉKEZTETŐKÁRTYÁKIG

Az interpretív séta megfelelő kialakításának és átrendezhetőségének jó módszere egy-egy emlékeztetőkártya megírása mindegyik jelenséghez. A 36. oldal 6. gondolatának emlékeztetőkárttyája pl. így nézhet ki:

Veszélyeztetett gyümölcsfa

Téma: Megváltozott földhasználat

1. tény: Valaha a gyümölcsöskert messze felnyúlt a domboldalon.
  - mások munkájának tisztelete
  - leírás, régi fénykép
  - Hol végződött a gyümölcsös? Milyen könnyű volt leszedni a gyümölcsöt?
  - frontális csoportalakzat, fénykép használata
2. tény: Juharfák veszik át a cseresznyefák helyét.
  - sajnálkozás a cseresznyefán, a természet tisztelete
  - perspektívák változása, elemzés
  - Miben különböznek egymástól a fák?
  - bontott csoportalakzat
3. tény: Az itt természetett gyümölcsöt helyben használták fel.
  - a kontextus megértése
  - elbeszélés (gyermekkori emlékek)
  - Honnan jön az általunk fogyasztott gyümölcs? Mi ennek az előnye/hátránya?
  - demonstrációs csoportalakzat

Vezérgondolat: E cseresznyefát a múltó idő ittfeljtette.

Az emlékeztetőkárttyák közepén levő tények után lehetséges jelentések, interpretációs hidak, kérdések és alakzatok vannak felsorolva. A jelenség a kártya felső, a vezérgondolat az alsó részén van feltüntetve.

Balra marad a szélesebb margó. Ha az interpretív programra kiválasztott kártyákat (ergo gondolatokat) oly módon kapcsoljuk össze, hogy csak az alsó részen levő gondolat marad látható, akkor egyetlen pillantással felismerhető és követhető lesz a gondolatok sorrendje.

EGYETLEN JELENSÉGHEZ TARTOZÓ TEVÉKENYSÉGEK FELIDÉZÉSE

Egy interpretív séta alatt a vezető természetesen nem tudja figyelni a kártyákon levő jegyzeteket. És ahogy korábban említettük, egy vezérgondolat kifejtése kapcsán prioritás, hogy a tevékenységek ne egy rögzített sorrendben kövessék egymást. Akkor hát hogyan emlékezzünk az egyes pontokra?

Legtöbbünk a képekre és a színekre sokkal jobban emlékszik, mint a szavakra és a számokra. Ezért segít, ha az összes elemet egy grafikus gondolattérképen ábrázoljuk (lásd 38. oldal). A térkép kicsinyített változata jól szolgál a forgatókönyv fedőlapjaként.

Gyakorlat: Grafikus gondolattérkép felrajzolása

A vezérgondolatot egy felhőbe írjuk be egy nagy papírlap közepén. Az egyes gondolatokat úgy rendezzük el, hogy bármilyen irányba mehetnek a felhőből kiindulva. Mászt nem írunk a papírra. Minden jelenséget és használni kívánt eszközt világos színekkel kezdünk a vonatkozó gondolat köré rajzolni (pl. gyógynövények illata, egy elbeszélési kívánt legenda szereplői). Néhány nappal a vezetésünk előtt kitesszük a lapot valahová, ahol a nyugodt pillanatokban elég gyakran ránézhetünk. Ezáltal a képek és egymáshoz fűződő kapcsolataik könnyebben eszünkbe jutnak a séta során és nem vagyunk arra kényszerítve, hogy rögzített sorrendben kövessük őket – ami lehetőséget biztosít arra, hogy beszélgetni kezdjünk a résztvevőinkkel.

A sorrend megtervezése és memorizálása

A zsenialitás az a képesség, amivel a bonyolultat egyszerűvé tesszük.

Curt Wilhelm Ceram

Ez a jegyzet elsődlegesen egy-egy vezérgondolat kifejtésének, valamint komplex vezetések módszertanának leírása. Ugyanakkor minden tanulással kapcsolatos megközelítésnek van egy szervezési háttere is. Így aztán a következőkben ezeket is érintjük.

Egy **interpretív sétát megelőzően** mindenképpen ellenőrizni kell az útvonalat és egyéb körülményeket. Nem javasoljuk, hogy egy ilyen programot pl. közvetlenül ebéd utáni időre szervezzünk, mert a vendégek ilyenkor a legkevésbé képesek koncentrálni és kevésbé fogékonyak, nyitottak. Amennyiben egy örökségi helyszín nyitvatartása korlátozott, akkor ennek idejéről mindenképpen bizonyosodjunk meg, esetleg külön szervezést is igényelhet a látogatás. Ellenőrizzük a biztonsági előírásokat, hol van mosdó, rendkívüli esetben ki tud a segítségünkre lenni, stb. Összességében a lehető legkörültekintőbben készítsük elő a programot, és járjuk be az útvonalat mielőtt meghirdetnénk a sétát.

Az interpretív séta (de egyéb program is) **meghirdetése** több csatornán is történhet (pl. sajtóhírként, külön szóróanyagban, interneten, stb.). Ebben javasolt egy megkapó címet adni a programnak, esetleg egy szlogent is hozzákapcsolni, valamint egy rövid, de inspiráló leírással kedvet csinálni (természetesen a helyszínre vonatkozó részletekkel). Feltétlenül adjuk meg a találkozóponthelyét, valamint a program dátumát, és hogy mettől meddig tart. Szabadtéri vezetés esetén egy, a közösségi közlekedéssel is könnyen elérhető parkolót javasolunk találkozópontként.

A program kezdetét és végét érdemes a közösségi közlekedés menetrendjéhez igazítani. Ajánlatos megadni a séta/túra nehézségi fokát, javasolt öltözetet, felszerelést (vagy ha valamit mi biztosítunk). Pl. egy barlangban, vagy egy katedrálisban még a nyári hőség idején is elkél a meleg öltözet. Félreérthetetlenül jelezni kell, ha időjárásfüggő a program. Ha egy interpretív sétát mindig ugyanaz a személy tartja, akkor érdemes megadni a nevét, telefonszámát is a felhívásban.

Egy interpretív **séta térbeli és időbeli hosszát** úgy érdemes kialakítani, hogy az ne váljon egy több órás túrává. Zárt térben ez nem kérdés, de a szabadban bizony okozhat problémát. Egy szabadtéri vezetés lehetőleg ne nyúljon két óránál hosszabba, és egy-egy állomást, azaz jelenséget maximum tíz perces sétával el kell tudni érni, különben teljesen elkalandozik a résztvevők figyelmé vagy lelkendezésük. Ha vannak rövidítést jelentő útlevegősök, azokkal legyünk tisztában, és alkalmasint éljünk is ezekkel. Ügyeljünk rá, hogy a csoport ne nagyon szakadjon szét, ezért is érdemes gyakoribb megállókkal tervezni, és ott bevárni mindenkit.

Az interpretív séta műfajához leginkább egy **maximum 15 fős csoport** illeszkedik (természetesen helyszíntől függően). Ezzel a létszámmal még megteremthető a személyes kapcsolódás azon foka, amely valódi párbeszédet tehet lehetővé. Minél nagyobb a csoport, annál kevésbé személyes jellegű a program. Ha nagyobb csoportot kell kalauzolni, a minőségi program érdekében mindenképpen javasoljuk a csoportbontást és több vezető bevonását.

Kezds előtt a vezetőnek jól láthatónak kell lennie a gyülekezési helyen. Ez különösen fontos a városi vagy múzeumi találkozási pontoknál, ahol nagy lehet a tömeg. A meleg fogadtatás jólesik és biztonságot ad a résztvevőknek. A várakozás perceiben beszédbe elegyedve a látogatókkal már sok mindent megtudhatunk a csoporttagokról, amit beépíthetünk a sétába. Ugyanígy fontos része a sétának a bevezető áttekintés, illetve egy könnyen megtalálható találkozó- vagy a zárópont meghatározása arra az esetre, ha valaki eltéved a séta során. Az elsősegély felszerelés mellett (különösen kinti sétáknál) egy mobiltelefont is érdemes vinni, ha van a helyszínen téreőr.

Kezdskor, a létszámot – és nehéz terepen – a szükséges felszerelés meglétét érdemes ellenőrizni. Ha vannak különleges szabályok, azokat is fel kell sorolni, pl. mit lehet megérinteni és mit nem. Egy bemutatkozó körben megismerkedhetünk a résztvevőkkel és hogy mi érdekli őket. Így megismerjük az elvárásaikat, és később ezekre visszautalhatunk a séta során.

A séta alatt a sebességet a lassabb résztvevőkhöz kell igazítanunk. Az egyes megállóknak és gondolatkifejtéseknek nem szabad 10 percnél tovább tartaniuk, és az időkerethez mindenképpen tartanunk kell magunkat, hacsak a csoport máshogy nem egezik meg.

A séta végének speciális élménynek kell lennie egy, a vezérgondolatot illető világos konklúzióval. Ennek lehetőség szerint egy csendes helyen kell történnie, ahol minden résztvevő jól tud a vezetőre koncentrálni. A program lezárásakor mi is kérhetünk visszacsatolást, felhívhatjuk a figyelmet egyéb lehetőségekre, akár más sétákra.

Hangrendszer használata

Eredetileg csak olyan körülmények között használtak hangrendszert, ahol a látogatók és a vezető egyszerre egy helyen volt: például buszon, vonaton, vagy hajon ülve utazott. Míg egy buszos kirándulás nagy kihívások elé állítja az idegenvezetőt, hogy minden tekintetben interpretív vezetést tartson, néhány folyami hajókirándulás vagy épp a zátonyok fölött közlekedő üvegfenekű hajók kiváló alkalmat teremtenek az interpretív vezetéshez. A motor által keltett háttérzaj enyhítésére pedig jó megoldás lehet a hangosbemondó.

Néhány helyen teljesen bevált a fix vagy hordozható hangszórók alkalmazása vezetésekhöz. Mindazonáltal ritka az olyan hely és helyzet, ahol a 15 fős körüli csoportnál már hangosbemondó szükséges; ha pedig ennél jóval több embernek szól a vezetés (pl. szabadtéri látókon, előadótérben), ott a bemutatás "elsőkezűsége" és párbeszédese jellege sérül. A csoportlétszám növekedésével az interpretációs eszközkészlet lehetőségei óhatatlanul lecsökkennek.

A technológia ma már lehetővé teszi, hogy a vezetést minden látogató egy saját fej- vagy fülhallgatón keresztül hallgassa. Ez sokkal rugalmasabbá teheti a csoporttagok mozgását, és olyan helyen, ahol több vezető is egyszerre vezet csoportot (pl. népszerű, de kis térben található látnivalók), vagy nagy az alapzaj (pl. ipari örökségi helyszíneken), vagy ahol vissza kell fognia a hangerőt a vezetőnek (pl. templomok) kifejezetten előnyös megoldás. Hátrüthetője lehet az ilyen vezeték nélküli rendszernek, hogy például egy városi séta közben nehezebb egyben tartani a csoport tagjait, akik hajlamosak lemaradni, elkalandozni, ha valami más ragadja meg a figyelmüket. Mint minden más technikai eszközre, így erre is igaz, hogy a vezetőnek nagyon körültekintően kell eldöntenie, hogy meddig támogatja az adott eszköz a programot, vagy mikor megy már a minőség rovására.

Jegyzeteim

Az örökségséta értékelése

KÉRJÜNK MEG EGY KOLLÉGÁT, HOGY ÉRTÉKELJE AZ INTERPRETÍV SÉTÁNKAT

Még akkor is, ha nincsenek külön gyakorló kurzusok, az örökséginterpretációs vezetés módszertanának javítására ajánljuk az egymást segítő értékelés módszerét, beleértve a későbbi értékelő megbeszéléseket. Az interpretációs kritika során, ahol a kollégák kísérik egymást, mindkét fél tanulhat az interpretációs és az értékelési folyamatból is. A megfigyelő-értékelő a vezető „füle” is lehet, a séta alatt meghallgatva a résztvevők kommentárjait. Ám a sikerhez a vezetőnek és az értékelést végzőnek is tisztában kell lennie az értékelés kritériumaival (lásd 37. oldal).

NE TITOKBAN VÉGEZZÜK AZ ÉRTÉKELŐ MEGFIGYELÉST

Mégha csupán egyetlen gondolatkifejtést értékelünk is, akkor is érdemes az egész sétát végigjárni. Egyrészt jobban megértjük a kontextust, másrészt a résztvevőket kezdetben jobban zavarja egy megfigyelő jelenléte. Ezért a séta első része nem igazán mérvadó. Az elején be kell jelenteni csatlakozásunkat a sétához, mert a professzionális visszajelzés aligha lehetséges jegyzetek készítése nélkül. Ettől eltekintve egy coach-nak (hiszen lényegében erről van szó) úgy kell viselkednie, mintha résztvevő lenne. A vezető és a coach nem beszélhetnek egymáshoz a séta alatt.

BÖLCSEN HASZNÁLJUK A KAMERÁT!

A videofelvevők hasznosak lehetnek a gyakorlásban – még akkor is ha a videók kiértékelése időt igényel. Ám egy teljes interpretációs vezetés értékeléséhez általában ne használjuk, mert sok résztvevő nehezen tudja figyelmen kívül hagyni, zavaró körülménnyé válik. Egy jó minőségű hangrögzítő készülék jelentősen javíthatja a felvételt és segíthet utólag felidézni a szituációkat, így támogatva az értékelési folyamatot. Mindenesetre a résztvevőknek minden felvételhez előzetesen hozzá kell járulniuk.

AZ ÉRTÉKELÉSI EREDMÉNYEK DOKUMENTÁLÁSA

Egy vezetés utáni értékelő megbeszélés célja, hogy megegyezés szülessen legalább egy apró javítandó aspektusról, amelyet a vezetőnek meg kell valósítania a következő vezetése során. A kötelezettségvállalást nyomatékosíthatja, ha ez a megegyezés le is van írva a vezetőnél maradó értékelőlap hátoldalán, és esetleg még ráadásul mindkét fél aláírja azt. Az értékelő beszélgetés minden esetben bizalmas marad. Nyugodt helyen kell lezajlania, ahol először a vezetőnek kell megosztania saját észrevételeit. A visszajelzés főként egyes szám első személyben történjen (kerülve a „te így és úgy”-ot...), leírásként és nem értékelésként, először valamilyen pozitív vonásra rámutatva. A kritikának mindig méltánylónak és konstruktívnak kell lennie, ösztönözve a vezetőt készségeinek javítására. Mivel az interpretáció kreatív tevékenység, egyfajta művészet, ezért a dolgok gyakran különféleképpen szemlélhetők.

Az interpretációs kritika lépései

1. Milyenek találtad a vezetésedet?
Mi az, ami igazán jól sikerült?
Hol látsz valamilyen javítási lehetőséget?
2. Úgy gondolom az jó volt, hogy...
Én még látok lehetőséget a javításra...
3. Milyen világos célkitűzésed van a következő vezetésre nézve?

Ez a kurzus vagy modul jó alapot nyújt örökségi vezetők számára, hogy erősítsék a kapcsolatot egy általános informális tanulási helyzetben levő közönség és az örökségi helyszín vagy egy gyűjtemény (ideértve az állatkertet vagy a múzeumokat is) között. Azonban a 40 órás kurzus vagy modul túl rövid ahhoz, hogy a szükséges gyakorlatra szert tegyenek, és sok témát csak futólag tárgyalhat. Ezért javasoljuk kiegészítő tanfolyamok elvégzését is.

Interpretáció

- élő interpretáció
- monitoring és értékelés

Kommunikáció

- szóbeli és kommunikációs készségek
- problémamegoldás
- improvizáció

Célcsoportok

- gyerekek
- fiatalok
- helyi emberek
- fogyatékkal élő emberek

A munka jellegétől függően lehetnek más célcsoportok is, amelyek az adott országban fontosak. Ráadásul kiemelt figyelmet kell kapnia a fenntarthatóság oktatásával kapcsolatos elvárásoknak is. Intézményesített oktatás nélkül mindenki egyéni utat jár be, amibe beletartozik, hogy magunknak kell megkeresnünk, mely továbbképzési lehetőségek segíthetik legjobban a kézikönyv elején említett négy ász begyakorlását (9. oldal).

Habár az interpretációs vezetés készségei általában taníthatóak, sikerünk nagyrészt attól függ, hogy mennyire vagyunk nyitottak a résztvevőinkkel való találkozásra és mennyire ismerjük azt a helyszínt vagy eszközt, amelynek nagykövetői vagyunk. A tudás, ismeret nemcsak azt jelenti, hogy sok tényt ismerünk, hanem azt is, hogy folyamatosan magunk is személyes tapasztalatot szerzünk a helyről. Nemcsak azért érezzük otthon magunkat a nappalinkban, mert sokat tudunk arról, hogy a bútoraink milyen anyagból készültek. Az „otthon” egy olyan gondolat, amely nem írható le kizárólag tényekkel. Hogy helyszínünket vagy eszközünket „otthonossá” tegyük, ott kell „élnünk”. Az interpretációs vezetésre vonatkoztatva, a siker kulcsa a helyszínen történő gyakorlás.

Az örökséginterpretáció módszerei évtizedek óta bizonyítják sikerüket a legkülönbözőbb helyeken és helyzetekben. Ám még a pusztaságban, a városokban, a kulturális helyszíneken vagy az utolsó európai vadonban sem garantált a siker. Mint a halászatban, a vadászatban vagy a gombászásban is, a megjósolhatatlan a vonzerő lényeges részét képezi.

Végül is az összes kis siker és kudarc eredménye adja azt, amit élménynek hívunk. Ez tesz minket gazdaggá.

Hogyan tovább?

Az interpretáció felfedezőút az emberi érzelmek és az intellektuális fejlődés földjén, és nagyon nehéz előre látni azt, amikor a vezető önbizalommal mondhatja: „most teljes mértékben felnőtünk a feladatunkhoz”.

Freeman Tilden

Jegyzeteim

Mellékletek

Egy interpretív gondolkifejtés kidolgozása és fejlesztése

A következő oldalakon az alábbiak találhatóak:

- egy munkalap
- példák
- értékelőlap

egy kb. 10 perces interpretív gondolkifejtéshez.

A feladatlapot az alább felsorolt lépésekben érdemes kitölteni; a zárójelben levő számok azt jelzik, hogy az aláhúzott kifejezések magyarázata melyik oldalon található a kézikönyvben:

1. Érdekes **jelenség** kiválasztása (13. o.) egy bizonyos témához kapcsolódóan (27-28. o.)
2. **Vezérgondolat** kidolgozása a jelenséggel kapcsolatban (18. o.)
3. Három **tény** kiválasztása (27. o.), amelyek kapcsolódnak a jelenséghez, alátámasztják a vezérgondolatot és **jelentőséggel** bírnak a résztvevőink számára (16., 24. o.)
4. **Gondoljuk** át mely interpretációs **hidakat** használhatjuk (14-15. o.), hogy a tényeket életre keltsük!
5. Gondoljuk át, hogy a résztvevők hogyan vonhatók be **aktivizáló kérdésekkel** (17. o.) és **kellékekkel** (22. o.)!
6. Válasszuk ki a megfelelő **csoportalakzatokat** (21. o.), és gondoljuk át, hogy a jelenség milyen izgalmas **felfedezést** kínál (13. o.)!

Ha a vezérgondolat kifejtése egy teljes interpretációs vezetés része, akkor az egymást segítő értékeléssel együtt az értékelőlapot is használhatjuk. További információ erről a 32. oldalon található.

A vizsga az értékelőlapon alapszik. A feladatlap kitöltése nagyon hasznos lehet a különböző elemek kipróbálásánál és az ötletelésnél. Azonban a résztvevőkkel történő párbeszéd elengedhetetlen; a tények felsorolása a lapon nem fontos, és amíg a gondolat nyilvánvaló és fókuszált, nem szükséges minden ötletet megvalósítani.

Sok vezető hasznosnak találta a feladatlap kitöltését a gyakorláshoz. De ne ragaszkodjunk hozzá túlságosan! Az interpretáció művészet, a túl sok részlet elronthatja.

A tények sorrendje nem rögzített, és nem muszáj felhasználni az összes hidat és aktivizáló kérdést. Ám fontos, hogy a vezérgondolatot végig szem előtt tartsuk.

jelenség	téma	vezérgondolat (teljes mondat, amely ez esetben egyetemes fogalmat is tartalmaz)		
A vezérgondolat a "világítótorony", amely felé tartasz. A tények a vezérgondolatot támasztják alá és a helyszínen meg tapasztalhatóak.				
1. tény (egy mondatban)	jelentés / relevancia (milyen érzéseket kelt?)	interpretációs hidak	aktivizáló kérdések	csoportalakzat/ kellékek
2. tény (egy mondatban)	jelentés / relevancia (milyen érzéseket kelt?)	interpretációs hidak	aktivizáló kérdések	csoportalakzat/ kellékek
3. tény (egy mondatban)	jelentés / relevancia (milyen érzéseket kelt?)	interpretációs hidak	aktivizáló kérdések	csoportalakzat/ kellékek

Munklap a vezér- gondolat kifejtéséhez

Példa a vezérgondolat kifejtésére – egy kitöltött módszertani sablon

A jelenség ebben a példában egy öreg cseresznyefa, amelyet elnyomott egy magas juharfa, mivel a korábbi gyümölcsös helyét vadon nőtt erdő foglalta el.

jelenség	téma	vezérgondolat (teljes mondat, amely ez esetben egyetemes fogalmat is tartalmaz)	
veszélyeztetett gyümölcsfa	változó földhasználat	E cseresznyefát az idő ittfeljejtette. (egyetemes fogalmak: változás, elszigeteltség).	

A vezérgondolat a "világítótörvény", amely felé tartasz. A tények a vezérgondolatot támasztják alá és a helyszínen megtapasztalhatóak.

	jelentés / relevancia (milyen érzéseket kelt?)	interpretációs hidak	aktivizáló kérdések	csoportalakzat/ kellékek
1. tény (egy mondatban)	jelentés / relevancia (milyen érzéseket kelt?)	interpretációs hidak	aktivizáló kérdések	csoportalakzat/ kellékek
Valaha a gyümölcsöskert messze felért a dombra.	mások munkájának tisztellete	leírás, régi fénykép	Hol végződik a gyümölcsös? Milyen könnyű volt leszedni a gyümölcsöt?	frontális munkaforma, fénykép használata
2. tény (egy mondatban)	jelentés / relevancia (milyen érzéseket kelt?)	interpretációs hidak	aktivizáló kérdések	csoportalakzat/ kellékek
Juharfák veszik át a cseresznyefák helyét.	sajnálkozás a cseresznyefán, a természet tisztellete	perspektívák változása, elemzés	Hogyan különböznek egymástól a fák?	egyéni munkaforma
3. tény (egy mondatban)	jelentés / relevancia (milyen érzéseket kelt?)	interpretációs hidak	aktivizáló kérdések	csoportalakzat/ kellékek
Az itt termesztett gyümölcsöt helyben használták fel.	a kontextus megértése	elbeszélés (gyermekkori emlékek)	Honnan származik az általunk fogyasztott gyümölcs? Mik ennek az előnye/hátrányai?	konferencia munkaforma

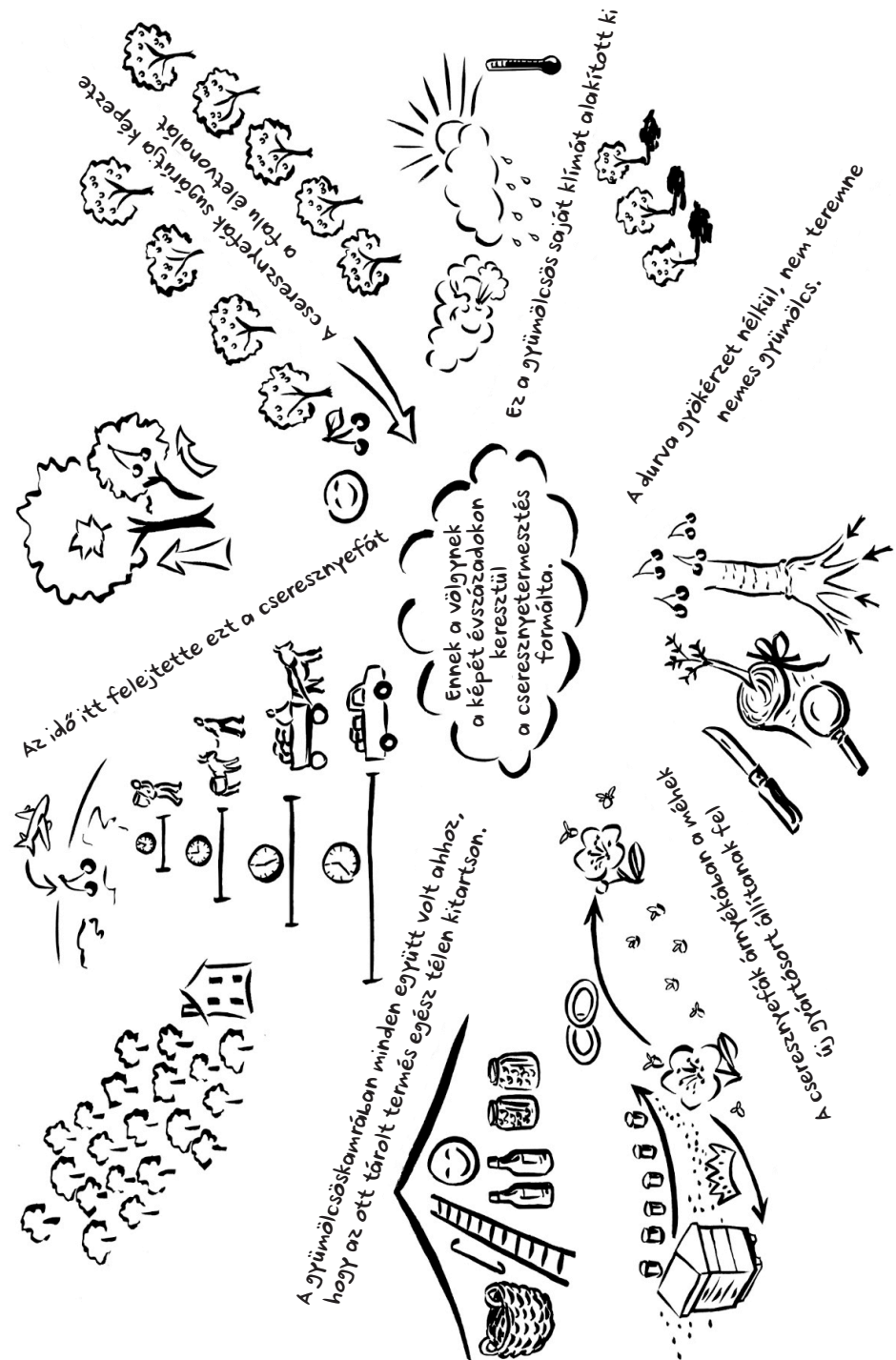
Az értékelőlap az egymást segítő értékelés eszközeül szolgál. Nem az osztályozásról szól. Az értékelési javaslatoknak transzparensnek, a megjegyzéseknek átgondoltaknak és egyértelműeknek kell lenniük.

Értékelőlap interpretációs gondolat- kifejtéshez

1. A sétavezető teljesítménye	0	+	++	+++	Megjegyzés
Lelkes volt a sétavezető?					
Minden megállapítása érthető volt?					
Hiteles volt-e a vezető és helytálló információkat adott-e?					
Meggyőzően tudta átadni az üzenetét?					
Következetesen és az elhangzottakkal egybevágóan használta a testnyelvet?					
2. A jelenség méltánylása	0	+	++	+++	Megjegyzés
Az interpretációs gondolat-kifejtés összességében a jelenségre koncentrált?					
Hangsúlyozta-e a jelenség egyedi vonásait?					
Meg lehetett-e győződni az összes tényről a helyszínen?					
Megfelelő alakzatban állt fel a csoport a jelenséghez viszonyítva?					
Született benned érdekes felismerés?					
3. A résztvevők bevonása	0	+	++	+++	Megjegyzés
Minden résztvevő végig a történésekre koncentrált?					
A résztvevők közvetlenül is meg tudták tapasztalni a jelenséget?					
Bátorította a vezető a résztvevők visszajelzéseit pl. aktivizáló kérdésekkel?					
Volt alkalmuk a résztvevőknek megnyilvánulni a mindennapi életükről?					
Beépített valamit a vezető a résztvevők megnyilvánulásaiból?					
4. A vezérgondolat felfejtése	0	+	++	+++	Megjegyzés
Volt világos vezérgondolat? Ha igen, akkor te hogy fogalmaznád meg?					
Rátapintott a bemutatás a jelenség lényegére?					
Hasonlóképp figyelembe vett tényeket és jelentéseket?					
Használt interpretációs hidakat?					
Az interpretív gondolat-kifejtés közvetve vagy közvetlenül hozzájárult ahhoz, hogy megbecsüljük az adott örökségi értéket?					

Az interpretív séta gondolat- térképe

Ez a gondolattérkép a 29. oldalon leírt gondolatsort ábrázolja. Eredetiben egy igen színes ábra. A kevés szöveg, a sok szín és a figurális részletek abban segítenek, hogy könnyebben rögzüljön a vizuális memóriánkban.

AKTIVIZÁLÓ KÉRDÉS

Olyan kérdés, amire nem csak egyféle válasz adható, például: „Emlékeztet ez az illat valamire?”

CSOPORTALAKZAT

A résztvevők elhelyezkedése a helyszínen, például az előadóval szemben vagy köralakban. Általában az a legjobb, ha te, a résztvevők és a jelenség egy háromszöget alkotnak. Az alakzat megváltoztatása akár váratlan ráébredést is tud okozni a látogatóban, ami fontos eleme az interpretációnak.

EGYETEMES FOGALOM

Olyan értékeket és tartalmakat fejez ki, amelyekhez szinte minden ember tud viszonyulni, még ha eltérő módokon is, pl. család, barátság, tragédia, fájdalom, változás, gondoskodás, szabadság és fogság, szeretet és gyűlölet, élet és halál, stb.

INTERPRETÁCIÓS HÁROMSZÖG

Egy elvi modell, amely háromszög csúcsain a (1) jelenség, a (2) résztvevők és az (3) interpretációs szakember (amelybe az általa fejlesztett eszközt is értjük) áll, s amely háromszög középpontjában egy vezérgondolat áll.

INTERPRETÁCIÓS HIDAK

Módszertani hidak

például: leírás (megfigyelés), magyarázat, elbeszélés (mese, legenda, vicc sb.), előadó-művészeti elem (vers, rigmus, dal, dallam stb.), érzékszervi érzékelés serkentése, képzeletet serkentő eszköz (pl. egy kő vagy fa különleges formája), szemléltetés, illusztráció (fotó, rajz, statisztika), vizsgálat (kísérlet), játék (szerepjáték is).

Retorikai hidak

például:

összehasonlítás	Ez a fakéreg olyan vékony, mint a pergamen.
példa	Egy bagoly otthon érezné magát itt.
szókép	Milyen nagy füle van ennek a cserépedénynek!
szempontváltás	Ha én lennék ez a faszénégető boksa..
antropomorfizáció	... és akkor a szű azt gondolja ...
kontraszt	Egyesek otthon dolgoztak, mások egész nap ebben a gyárban voltak.
látszólagos ellentmondás	A halott fa él!
idézet	A fák szentek, ahogy Hermann Hesse mondta

JELENSÉG

Az adott helyszínen érzékszervileg felfogható dolog. A bemutatás során fontos hangsúlyozni a jelenség egyedi jellegét - pl. inkább egy fa „személyiségét”, mint egy bizonyos fajhoz való tartozását.

JELENTÉS ÉS RELEVANCIA

A jelentsnek különféle rétegei vannak (szándékolt jelentés, társadalmilag/közösségileg elfogadott jelentés, szituatív jelentés, befogadóban létrejövő jelentés). A bemutatásnak számot kell vetnie a jelentés sokrétűségével és dinamikus voltaival. A bemutatást úgy kell megtervezni, hogy az jelentéssel és jelentőséggel bírjon (releváns legyen) a látogató számára. Az interpretáció célja, hogy segítsen a látogatónak megtalálni valamilyen mélyebb jelentéshez vezető utat. A jelenség így az interpretáció révén érzelmi reakciót válthat ki a résztvevőkből - például áhítatot, csodálkozást, kíváncsiságot, meglepetést, szomorúságot, dühöt.

KELLÉK

Kellékként használhatunk például valamilyen jelmezt, eszközt pl. nagyítót, távcsőt, denevérdetektort stb.

TÉMA

Azonosítja a jelenséget, például hogy az „tűlevelű”. A téma nem tartalmaz leíró kijelentést.

TÉNY

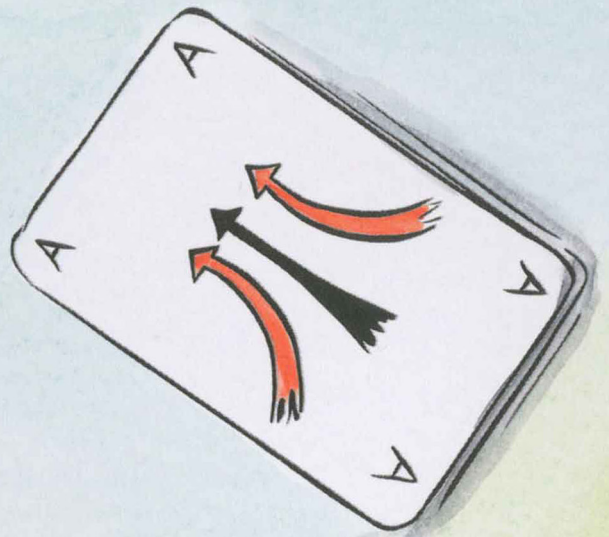
Valamilyen tényállítás; pl. „A vidrák hosszú utat tudnak megtenni egyetlen éjszaka alatt”. A tényeknek mindig alá kell támasztaniuk a jelenség jelentőségét, valamint a vezérgondolatot.

VEZÉRGONDOLAT

Ez az a „világítótorony”, amely felé a gondolatkifejtésünk tart. A vezérgondolatot teljes mondatként fogalmazzuk meg. A vezérgondolat a jelenség leglényegére tapint; gyakran azáltal, hogy egyetlen fogalmat foglal magában - lásd alább.

Jegyzeteim

Az örökségtúrák vezetői különböző örökségi helyszíneken dolgoznak: természetvédelmi területeken és történelmi épületekben, múzeumokban, állatkertekben és botanikus kertekben. Elnyántan munkálkodnak azon, hogy reflektorfénybe állítsák örökségünket és jobb megoldásokat találjanak a jövő alakítására.

Ez a kalauz számos országból származó vezető tapasztalatain alapszik. Olyan felkészítő anyagokat, amelyek egy képesített örökségséta-vezetői tanfolyam elvégzéséhez szükségesek. A 40 órás képzés megtartható akár egy önálló szemináriumként vagy egy hosszabb kurzus részeként. Mivel szeretnénk biztosítani európai örökségünk szakszerű bemutatását, ezért arra biztatjuk a kulturális és természeti örökségi helyszínek munkatársait, hogy próbálják ki az anyagunkat, és jelezzék nekünk fejlesztési javaslatukat.

